

2023 İSRAİL-FİLİSTİN ÇATIŞMASININ KİK ÜLKELERİ-İSRAİL İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

Derya SÜRMEİİOĞLU PARLAR¹, Sinem UCA²

Öz

Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Kuveyt, Katar, Bahreyn ve Umman'dan oluşan Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi (KİK) ülkeleri ile İsrail arasındaki ilişkiler uzun yıllar Filistin sorununun gölgesinde kalmıştır. KİK üyeleri, Filistin davasına bağlılık temelinde İsrail'i tanımama politikasını uygulamıştır. İlişkiler, 1990'lı yıllarda Filistin ile İsrail arasında gerçekleşen Oslo Barış Sürecine paralel olarak sınırlı gelişme göstermiş; Filistin ile İsrail'in yaşadığı aralıklı krizlerin doğrudan etkisi altında, gizli olarak devam etmiştir. 2000'lerde İsrail ile temaslar özellikle BAE, Bahreyn, Umman ve Katar özelinde kamuya daha açık hale gelmiş, taraflar arasındaki diplomatik, ekonomik ve toplumsal etkileşimde gelişme gözlemlenmiştir. 2020 İbrahim Anlaşmaları ile BAE ve Bahreyn'in İsrail'i diplomatik olarak tanınması, zirve noktası olmuştur. İlişkilerin aşamalı ancak olumlu ilerlediği bir dönemde 2023 İsrail-Filistin çatışması patlak vermiştir. Çalışmanın amacı, çatışmanın KİK ülkeleri-İsrail ilişkilerine etkilerini incelemektir. Çalışmada nitel veri toplama tekniği kullanılarak söylem ve eylem analizi yapılmıştır. Sonuçta, BAE ve Bahreyn'in Arap kamuoyunun Tel Aviv'e yönelik artan tepkisini göz ardı edemeyeceği, diğer ülkelerin ise ilişkilerde yumuşama adına önemli bir adım atamayacağı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: KİK ülkeleri, İsrail, İbrahim Anlaşmaları, 2023 İsrail-Filistin Çatışması.

JEL Sınıflandırması: F51, F55, F59

THE EFFECT OF THE 2023 ISRAEL-PALESTINE CONFLICT ON GCC COUNTRIES-ISRAEL RELATIONS

Abstract

The relations between Israel and the Gulf Cooperation Council (GCC) countries, which consist of Saudi Arabia, the United Arab Emirates (UAE), Kuwait, Qatar, Bahrain and Oman have been overshadowed by the Palestinian issue for many years. The GCC members have implemented a policy of not recognizing Israel based on their commitment to the Palestinian cause. There has been a limited and secret improvement in relations in parallel with the Oslo Peace Process between Palestine and Israel in the 1990s. In the 2000s, contacts with Israel became more public, especially with the UAE, Bahrain, Oman and Qatar, and more developments were observed in diplomatic, economic and social interactions between the parties. The diplomatic recognition of Israel by the UAE and Bahrain with the 2020 Abraham Accords was the peak. The 2023 Israel-Palestine conflict broke out during a period when relations were gradually but positively progressing. The aim of the study is to examine the effects of this conflict on GCC-Israel relations. Qualitative data collection techniques were used to conduct discourse and action analysis. As a result, it was determined that the UAE and Bahrain could not ignore the increasing reaction of the Arab public opinion towards Tel Aviv, and that other countries could not take any significant steps towards easing relations.

Keywords: GCC countries, Israel, Abraham Accords, 2023 Israeli-Palestinian Conflict.

JEL Classification: F51, F55, F59

¹Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, deryasurmelioglu@nevsehir.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0236-6001

²Arş. Gör. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, sinemyildiz@nevsehir.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4578-2360

1. Giriş

Filistin sorunu, 19. yüzyılın sonlarından itibaren Filistin topraklarında Yahudi halkı için bir anavatan oluşturma hedefiyle şekillenmiştir. Bu doğrultuda, dünyanın birçok köşesinden Yahudilerin göç etmesiyle bölgenin Arap nüfusu azınlığa düşmüş ve 1948'de İsrail Devleti kurulmuştur. Yaşanan İsrail-Arap çatışmaları, bölgesel Arap milliyetçiliğini ve dayanışmasını güçlendirerek Orta Doğu'da Arap devletleri ile İsrail'i 1948, 1967 ve 1973'te karşı karşıya getiren bir dizi savaşa yol açmıştır. Filistin için istenilen sonucun alınmaması üzerine, Mısır ve Ürdün İsrail ile barışarak Tel Aviv'in bölgedeki varlığına meşruiyet kazandırmış, böylece Filistin sorununa dair ortak Arap politikasında dönüşüm ve Araplar arasında ayrışma başlamıştır.

Basra Körfezi'nin KİK ülkeleri, kuruluş tarihlerinden itibaren Filistin sorununu temel dış politika paradigmalarından biri kabul etmiş ve İsrail'e tamamen bu bağlamda yaklaşmıştır. Tarihsel olarak Filistin'de yaşanan gelişmelerden bağımsız bir İsrail-KİK/KİK ülkeleri ilişkileri mümkün olmamıştır. İsrail'in varlığını kabul etmeme ve 1967 Arap-İsrail Savaşı sonrası İsrail'i tanımama şeklindeki ortak Arap politikasını doğal olarak KİK ülkeleri de benimsemiştir. 1970'li yılların sonunda başlayan ve 1990'larda Oslo Barış Süreci'yle hızlanan, barışçıl çözümün esas alınmaya çalışıldığı yeni süreçte İsrail'e yönelik ortak politikanın değişimi, bölge için bir dönüm noktası olmuştur. Filistin hassasiyeti yine en yüksek düzeyde hissedilmekle birlikte, artık her ülkenin İsrail politikasında bağımsızlaştığı ve günümüze kadar devam eden yeni bir döneme girilmiştir.

Oslo Barış Süreci, özellikle Katar ve Umman gibi bazı KİK üyelerinin, Filistin'deki gelişmelerden etkilense de İsrail ile daha çok ticari konularda ilişkiler geliştirmelerine kapı aralamıştır. Diğer KİK ülkeleri de kendi dış politika vizyonları, ulusal çıkarları ve güvenlik endişeleri temelinde, Filistin odaklı, temkinli, yeni bir İsrail politikası başlatmıştır. 1990'lı yıllarda başlayan temaslar, 2000'li yıllarda özellikle BAE, Bahreyn, Umman ve Katar özelinde kamuya daha açık hale gelmiştir. Diplomatik, ekonomik ve toplumsal ilişkilerde ilerleme gözlemlenmiştir. 21. yüzyıl, ortak KİK-İsrail politikasının güç kaybettiği, Tel Aviv ile ilişkilerde örgüt üyelerinin daha bağımsız hareket ettiği bir dönem olmuştur. Atılan en somut adım, 2020 yılında BAE ile Bahreyn'in İbrahim Anlaşmalarıyla İsrail'i diplomatik olarak tanınmasıdır. Bölgenin yabancı unsuru olarak görülen İsrail, meşruiyetini ve güvenliğini sağlamak adına, Arap devletlerinden gelen her olumlu adımı kazanç olarak saymaktadır.

KİK ülkelerinin İsrail politikasında Filistin meselesi ile ulusal çıkarlarını ayırtırmaya başladığı, ilişkilerin aşamalı ancak olumlu devam ettiği bir konjonktörde patlak veren 2023 İsrail-Filistin çatışması, yeni dönem ilişkilere doğrudan yansımıştır. Gazze'de 2006'dan itibaren yönetimi elinde tutan Hamas'ın Yom Kippur Savaşı'nın yıldönümü olan 7 Ekim 2023'te İsrail'e yönelik saldırısıyla başlayan çatışma, halen devam etmektedir. KİK ülkeleri bu gelişmeye kayıtsız kalamamış, dış politikada Filistin hassasiyeti tekrar en öncelikli konular arasına girmiştir. 2023 İsrail-Filistin çatışmasının KİK ülkeleri-İsrail ilişkilerine etkilerini bulmayı amaçlayan bu çalışmada, öncelikle taraflar arasındaki ilişkiler tarihsel açıdan ele alınacak, ardından KİK üyelerinin çatışma sürecindeki politikaları eylem ve söylem düzeyinde analiz edilecektir.

2. İlişkilerde İhtiyat: "Filistin Davasına Bağlılık"

KİK ülkeleri, 2020'ye kadar Arap-İsrail çatışmasına dair Pan-Arap çizgisine bağlı bir ortak politika benimsemiştir (Guzansky, 2024: 242). İsrail ile ilişkilerde temel belirleyici unsur, uzun yıllar Filistin sorunu olmuştur. İsrail 1948'de kurulduğunda, Suudi Arabistan, Mısır, Ürdün, Lübnan, Irak ve Suriye'den oluşan Arap ordusu savaş ilan etmiş, o dönemde İngiliz sömürgesi olan KİK ülkeleri de Araplara maddi ve manevi destek vermiştir (Faheema, 2023: 187). Suudi Arabistan Kralı Faysal bin Abdülaziz, Siyonist politikaya karşı çıkararak muhatap alındığı İngiltere üzerinde Filistin halkı konusunda baskı oluşturmaya da çalışmıştır (Çavuşoğlu, 2022: 18). 1960 ve 1970'li yıllarda bağımsızlık elde eden Basra'nın küçük ülkeleri, Riyad liderliğinde hareket ederek İsrail'i tanımama politikası takip etmiştir (Douzet vd., 2023: 1063). Ayrıca, 1967 ve 1973 Arap-İsrail Savaşları örneğinde olduğu gibi, sahip oldukları petrol gücünü kullanarak İsrail'i ve destekçilerini zor durumda bırakmaya çalışmışlardır. Filistin davasının lideri, 1973 Yom Kippur Savaşı'nda petrol

ambargosu uygulayarak çatışmada önemli rol alan KİK ülkeleri ve özellikle Riyad olmuştur (Mohammed ve Ahmad, 2020: 489). Ayrıca, İsrail ile herhangi bir alışverişi engellemek için İsrail boykot ofisleri açmışlardır (Douzet vd., 2023: 1063). İsrail'in kuruluşu karşısında güç kazanan Arap milliyetçiliği, bölge ülkeleri arasındaki ideolojik bölünmeye rağmen Tel Aviv'e karşı ortak politikayı mümkün kılmıştır. KİK ülkeleri, ellerindeki en önemli kaynak olan enerji kozunu dış politikada araçsallaştırıp, Filistin sorununu sona erdirecek stratejik bir unsura dönüştürmeye çalışmıştır.

Bölgede İsrail'in varlığını asla kabul etmeme politikası, zaman içinde aşamalı ve yavaş ilerleyen etkileşimlerle aşınmıştır. 1970'li yılların sonundan 1990'lara kadar İsrail ile bazı KİK ülkeleri arasında üçüncü devletler ve paravan şirketler aracılığıyla örtülü yürütülen istihbarat ve ticari ilişkiler vuku bulmuştur (Yaman ve Yiğittepe, 2023: 887; Traub vd., 2023: 66-69). Filistin hassasiyeti temelinde İsrail'le en düşük düzeyde, gizli ve dolaylı tutulan ilişkiler, Oslo Barış Süreci ile 1990'larda kısmen daha görünür hale gelmiştir (Zisser, 2023: 465). Çevre, su, ekonomi, mülteciler ve silahlanma gibi ortak bölgesel sorunlarda iletişim söz konusu olmuştur (Guzansky, 2024: 242). 1993'te doğrudan ticaretin yasaklanması dışında, İsrail'e yönelik ikincil ve üçüncül Arap boykotları kaldırılmış, üçüncü ülkeler üzerinden ticari ilişkiler gelişmiştir (Faheema, 2023: 177, 178). İsrail ise kurulduğu günden itibaren bölgede genişlemek, Filistinlileri baskı altına almak ve zayıflatmak amacıyla Arap ülkeleriyle ilişki kurmaya çalışmıştır (Black, 2019: 8). Oslo Barış Süreci, İsrail'in bu amacına ulaşmada son derece işlevsel bir katkı sunmuştur.

Filistin yönetiminin İsrail ile barış anlaşması yolunda önemli ilerleme kaydetmesi, KİK ülkelerine İsrail ile ortak çıkarlar noktasında daha esnek bir hareket alanı sağlamıştır. Taraflar arasında karşılıklı ziyaretler gerçekleştirilmiş, ilişkilerin normalleşmesi kapsamında adımlar atılmıştır. Bu dönemin diğer önemli özelliği, KİK içinde İsrail'e yönelik farklı yaklaşımların kendini hissettirmeye başlamasıdır (Rabi ve Mueller, 2017: 583). İsrail ile resmi açık ilişkileri başlatan ilk KİK ülkeleri Katar ile Umman olmuş, karşılıklı resmi ziyaretler bu dönemde başlamıştır. KİK ülkeleri içinde İsrail ile en eski bağlara sahip olan ülke Umman'dır (Guzansky, 2024: 247). 1994'te İsrail Başbakanı İzak Rabin'in Umman ziyaretiyle ilişkiler kamuoyuna açık hale gelmiştir (Jewish Telegraphic Agency, 1994; Henderson, 2015; Black, 2019: 28). Katar, 1991 Körfez Savaşı'nda İsrail ile ilişkilerini genişleten ilk KİK ülkesi olmuştur (Faheema, 2023: 177). İsrail, 1996'da Umman ve Katar'da ticaret temsilcilikleri açmış, Umman'da İsrail'in yönetimde yer aldığı Orta Doğu Tuzdan Arındırma Araştırma Merkezi kurulmuştur (Guzansky, 2024: 242). Filistin barış sürecinden önce dahi Umman Mısır'ın İsrail'i tanımasını desteklemiştir (Kechichian, 1995). Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn iç, Arap ve Müslüman kamuoyunun olası tepkisi nedeniyle 1990'larda İsrail'e karşı mesafeli yaklaşımı devam ettirmekle beraber, taraflar arasında örtülü, dolaylı ilişkiler sınırlı da olsa gelişme göstermiştir (Black, 2019: 8-9). Yeni dönemde bölge ülkelerinin ortak bir İsrail politikasından bahsedilemez; lakin yine Filistin sorunu gölgesinde, "ilişkilere rağmen İsrail'i diplomatik tanımama politikası" devam etmiştir.

Bölgesel liderlik hedefi taşıdığı için Arap dünyasının hassasiyetlerine daha fazla ağırlık veren Suudi Arabistan, gerek İsrail-Arap savaşlar dizisinde gerekse barış süreci ve sonrasında sorunun aktif taraflarından ve çözümün öncülerinden biri olmaya çalışmıştır. Doğal olarak Riyad'ın Filistin konusundan ayrı bir İsrail politikası geliştirmesi mümkün olmamıştır. Riyad, 1982 Arap Zirvesi'nde kabul edilen, İsrail'in 1967'de işgal ettiği topraklardan çekilmesi ve başkenti Doğu Kudüs olan bir Filistin devletinin kurulmasını öngören Fahd Barış Planı'nın/Fez Girişimi'nin öncüsüdür (Rabi ve Mueller, 2017: 582; Çavuşoğlu, 2020: 27). Öte yandan, Suudi Arabistan ile İsrail arasında 1970'lerden itibaren gizli ilişkilerin var olduğu bilinmektedir (Henderson, 2015). 1990'lı yıllarla beraber İsrail başbakanları, MOSSAD başkanları, istihbarat şefleri ve askeri yetkililer, dönemsel olarak Suudi mevkidaşlarıyla kamuoyundan tamamen gizlice bir araya gelmiştir (Melman, 2020). 1979 İran Devrimi, İsrail ile BAE'yi birbirine yakınlaştırmıştır; iki ülke İran'la yaşadıkları fikir ayrılıkları üzerinden ortaklaşmıştır (Şahin ve Güzel, 2021: 20). Ancak, İran'a karşı ortak tehdit algısına rağmen, Filistin sorunu BAE'nin dış politikasının hassas noktası olmaya devam etmiştir. İsrail ile Bahreyn arasındaki ilişkiler de gizli olarak 1990'larda başlamıştır (AFP, 2020). 1994'te İsrail Çevre Bakanı Yossi Sarid, Bahreyn'i ziyaret edip iki bakanla görüşmüştür (Ibish, 2017). Görüldüğü üzere, 1990'lar

boyunca KİK ülkelerinin İsrail ile temasları artmış; ama kültürel ve bölgesel vizyondaki farklılıklar ve Filistin uyuşmazlığı temel paradigmlar olarak ilişkileri kısıtlamaya devam etmiştir.

Tarihsel açıdan bakıldığında, KİK ülkelerinin 2000'li yıllara kadar İsrail'e karşı ortak Arap politikasını benimsediği görülmektedir (Douzet vd., 2023: 1063). Taraflar arasında Filistin sorunundan bağımsız bir ilişki kurulamamış, soruna ilişkin çatışmaların arttığı dönemde İsrail'le ilişkiler olumsuz, barış sürecinin öne çıktığı aralıklarda ise temkinli ancak ılımlı seyretmiştir. 21. yüzyıla gelindiğinde, yine Filistin sorunu gölgesinde, ancak daha hızlı ve kimi zaman Filistin davasından bağımsız ilişkiler, kendini hissettirmeye başlamıştır.

3. 21. Yüzyılda Artan İlişkiler

Oslo Barış Süreci, KİK ülkeleri ile İsrail ilişkileri için yeni bir dönem açsa da, esas ivme 21. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Yeni dönemde hem Filistin sorunundaki hem de bölgesel kimi gelişmeler KİK ülkelerinin İsrail'e bakışında değişimi zorunlu kılmıştır. Karşılıklı temaslar daha görünür hale gelmiş, siyasi ilişkilerdeki yavaş ilerleme sürmekle beraber, taraflar arasında ekonomik, ticari, kültürel, teknolojik vb. alanlarda işbirliği artmıştır. KİK ülkelerinin küçük ülkeler olarak hissettikleri genel güvenlik açığı, Arap Baharı ve bölgesel yansımaları, İran gibi güç odaklarının yükselişi, jeopolitik gelişmeler ve yarattığı risk faktörleri, yeni İsrail politikalarına yön vermektedir. Irak'ta Saddam Hüseyin'in devrilmesine ve İran'ın bölgesel nüfuzunun artmasına paralel olarak KİK ülkeleri İsrail'e daha fazla yakınlaşmaya başlamıştır (Rabi ve Mueller, 2017: 591). İsrail de bölgesel güvenlik tehditlerini azaltmak, İran'ı dengelemek, enerji güvenliğini sağlamak ve ekonomik gelir elde etmek amacıyla KİK ülkeleriyle yakınlaşmayı istemektedir (Yaman ve Yiğittepe, 2023: 889). İsrail'in komşularıyla barışmasının önemi, ulusal güvenlik stratejilerine ilişkin belgelerde vurgulanmaktadır (Şahin ve Güzel, 2021: 17). Nitekim bölgede iyi ilişkiler kurma stratejisi, Tel Aviv yönetimi için yalnız kaldığı bir coğrafyada güvenliğini sağlamaya, izolasyondan kurtularak meşruiyetini güçlendirmeye ve Filistinlileri yalnızlaştırmaya yarayacaktır.

2000'lerde gelişen ilişkiler, özellikle Arap Baharı sonrası yeni bir döneme girmiş ve kamusal alana taşınmaya başlamıştır (Ulrichsen, 2016: 6; Rabi ve Mueller, 2017: 591; Dağ, 2019: 42). Ortak tehdit olarak algılanan İran'ın Suriye, Irak ve Yemen'de artan etkisi ve İsrail'in Tahran'a karşı kararlı mücadelesi karşısında, BAE ile Suudi Arabistan başta olmak üzere KİK ülkelerinin Tel Aviv ile siyasi ve güvenlik bağlantıları yoğunlaşmıştır (Zisser, 2023: 465). Bu eğilim, Trump dönemi ABD'nin İsrail politikası ve İran'a karşı bölge koalisyonu oluşturma çabasıyla iyice hız kazanmıştır (Barakat, 2018). Diplomatik ilişkiler kurulmadan, ortak çıkarların olduğu sektörlerde ekonomik ve teknokratik işbirliği geliştirilmiştir (Ulrichsen, 2016: 9). 2010'larda İsrail'in Körfez monarşilerine askeri malzeme ve silah sistemleri satması ve istihbarat paylaşımı gibi alanlardaki işbirliği, ilişkileri derinleştirerek gizli siyasi işbirliğini de beraberinde getirmiştir (Zisser, 2023: 465). IŞİD vb. radikal gruplar, İran'ın nükleer programı, 2003 sonrası şiddetlenen Riyad-Tahran rekabeti, İsrail ile Riyad'ı yakınlaştırmıştır (Orkaby, 2015). 1990'lı yıllarda İsrail ile doğrudan temas halinde olan Katar ve Umman da kendi dış politika hedefleri doğrultusunda İsrail'e karşı normalleşme eğilimini sürdürmektedir. Taraflar arası ilişkiler konunun hassasiyetine göre kimi zaman açık kimi zamansa örtülü, ancak kesintisiz şekilde devam etmektedir. İsrail'in 2005 yılında Gazze'den çekilmesiyle İsrail yönetimi Umman, Katar, Kuveyt ve BAE'de ticaret ofisleri açmıştır (Neubauer, 2017: 2). İsrail'in Ürdün, Türkiye ve Avrupa gibi üçüncü ülkeler üzerinden KİK coğrafyasına yılda yaklaşık 1 milyar dolar ihracat, karşılığında buradan 500 milyon dolar civarı ithalat yaptığı tahmin edilmektedir (Tony Blair Institute, 2018). Sonuç olarak yeni bölgesel konjonktürde güvenlik açığını daha fazla hisseden özellikle Suudi Arabistan, BAE ve Bahreyn, Tel Aviv ile daha fazla yakınlaşmaya gitmiş, başta ekonomi olmak üzere alçak politika alanlarında bütün KİK ülkeleri İsrail'le bağlantılarını arttırmıştır.

3.1. Filistin Sorunu Gölgesinde Siyasi İlişkiler

İsrail ile KİK ülkeleri arasında yakalanılan karşılıklı ekonomik fayda ve diğer alanlardaki artan etkileşim, siyasi diyalogu hızlandırma potansiyelini taşır. Ekonomik ve teknik alanda devam eden ilişkilere rağmen, siyasi alanda tek bir KİK-İsrail politikasından bahsetmek mümkün değildir. Her

ülke iç ve dış siyasi hedef ve çizgileri dâhilinde İsrail'e yaklaşmaktadır. Filistin sorunu, diğer Arap ülkelerinde olduğu gibi, KİK üyelerinin de dış politikasıyla bütünleşmiş olmaya devam etmektedir. Ancak sorunun İsrail ile ilişkilerdeki yeri, ülkeden ülkeye değişiklik göstermeye başlamıştır. İsrail'i 2020'de doğrudan tanıyan BAE ile Bahreyn dışındakiler, Tel Aviv'le diplomatik ilişkilere Filistin sorunundan bağımsız yaklaşmamaktadır. İsrail'le siyasi ilişki kurmaya Kuveyt karşı çıkarken, BAE, Bahreyn, Katar ve Umman daha sıcak bakmaktadır. Bölgesel güç olma hedefiyle Suudi Arabistan, İsrail'e kapılarını kapatmamakla birlikte, ilişkilerde hala Filistin odaklı yaklaşımı benimsemektedir. Öte yandan, Suudiler yakın ilişki içinde olduğu Manama ile Abu Dabi yönetimlerinin Tel Aviv ile diplomatik ilişki kurmalarını da olumlu karşılamaktadır.

Kuveyt, Filistin davasına bağlılık temelinde İsrail ile ilişki kurmama konusunda net politik duruşa sahip olan tek KİK ülkesidir (Cafiero, 2019; Guzansky, 2024: 248). Kuveyt üst düzey yetkilileri, İsrail ile ilişkileri normalleştirecek son ülke olacaklarını her defasında dile getirmektedir (Middle East Monitor 2019). Kuveyt'in BAE'de gerçekleştirilen Dünya Gelecek Enerji Zirvesi'ni İsrail'in katılımı dolayısıyla boykot etmesi (Arabian Business, 2014; Udasin, 2014), 2008 Gazze çatışmasında karşısında ülkesindeki İsrail ticaret ofisini kapatması katı duruşunu ortaya koymaktadır. Kuveyt kamuoyunun Filistin'i aşırı sahiplenmesi, benzersiz hükümet yapısı, güçlü parlamentosu ve parlamentonun İsrail karşıtı tutumu, bu duruşun en önemli nedenleridir (Guzansky, 2024: 248). 1990'da Irak'ın Kuveyt işgalinde Filistin'in Bağdat yönetimini desteklemesinin yarattığı 10 yıllık olumsuz dönemden sonra, Cabir el-Ahmed es-Sabah yönetimi eski tutumuna geri dönmüştür. İsrail'i tanımayan Kuveyt, Filistin sorununu temel ulusal sorunlarından biri olarak kabul etmekte ve Filistin barış sürecindeki gelişmelere bağlı bir İsrail politikası takip etmektedir.

İsrail ile ilişkilerde Filistin hassasiyeti öne çıkan diğer bir ülke Suudi Arabistan olmuştur. Gerek Filistin konusunda gerekse bölgesel liderlik hedefi taşıyan Suudiler, Filistin'i dışarda bırakan bir Riyad-Tel-Aviv ilişkisine temkinli yaklaşmaktadır. Kral Faysal'ın etkisi, kamuoyunun tepkisi, İslam dünyasındaki liderlik hedef ve pozisyonundan ötürü, Riyad'ın İsrail ile ilişkileri Filistin sürecinden ayrı iletmesi mümkün değildir (Feierstein ve Guzansky, 2022). Riyad, 1990'lı yıllarda olduğu gibi, 2000'lerin başında da Filistin sorununa çözüm önerileri getirmeye ve Tel-Aviv'i diplomatik tanımayı İsrail-Filistin barış sürecine bağlı tutmaya devam etmektedir. Suudi Arabistan, 2002 yılında Arap Birliği'nin İsrail'in 1967 sınırlarına çekilmesi, Filistinli mülteci sorununa adil çözüm bulunması ve Kudüs başkentli bir Filistin devletinin kurulması karşılığında, Tel-Aviv-Arap ülkeleri arasında normalleşme öngören Arap Barış Girişimi'ne öncülük etmiştir (Rifkind, 2008: 4; Daoudi, 2009: 532; Ibish, 2017; Rabi ve Mueller, 2017: 585 & 576; Rahman, 2021: 1; Feierstein ve Guzansky, 2022; Faheema, 2023: 178; Guzansky, 2024: 244). Buna rağmen, Riyad'ın İsrail ile bölgesel gelişmelerin etkisiyle kimi zaman gizli kimi zaman dolaylı yollardan daha fazla iletişimi söz konusudur.

2010'dan itibaren İran konusunda artan ortak kaygılarla güvenlik ve teknoloji alanında işbirliği geliştirme isteği, Riyad ile Tel-Aviv'i birbirine yakınlaştırmıştır. İki taraf arasında iletişim ve işbirliği belirmiş, İsrail-Filistin barış sürecine ilişkin doğrudan görüşmeler gerçekleşmiş (Faheema, 2023: 187), İran'ın nükleer enerji programı ve IŞİD gibi konular dâhil olmak üzere bölgesel güvenlik ve istihbarat ilişkilerinde gelişme görülmüştür (Orkaby, 2015; Erel, 2023: 17). Bu girişimleri destekleyen bir diğer etken, Suudi Arabistan'ın Velihaht Prensi Muhammed bin Salman'ın (MBS) reformist vizyonu doğrultusunda son yıllarda bölgesel politikasını diyalog ve istikrar arayışı üzerine kurmasıdır. MBS, jeopolitik rekabette öne çıkabilmek için ABD destekli bir nükleer program geliştirmeyi, ülkesinin ekonomik yapısını çeşitlendirerek petrol ihracatına bağımlılığı azaltmayı, doğrudan yatırımları bölgeye çekmeyi ve bölgesel entegrasyon adımları atılmasını hedeflemektedir (Gause III, 2023). Bu amaçlar, ABD ile yakın, müttefiki İsrail ile de normal ilişkiler kurmayı gerektirmektedir. Nitekim Gazze çatışmasından önce Riyadlı yetkililer İsrail ile ilişkileri normalleştirme konusunda Biden yönetiminden yetkililerle görüşmüştür (Brown ve Hamzawy, 2023: 5). Bölgede İsrail ile Riyad arasında ulusal çıkar temelinde yakınlaşma devam etmektedir.

1990'ların başından itibaren diğer KİK üyelerine kıyasla İsrail ile daha yakın ilişki içinde olan Katar ile Umman, yeni yüzyılda da bu eğilimi pekiştirmiştir. Her iki ülke de İsrail ile daha açık ve

düzenli ilişki içinde olmuştur. Katar'ın İsrail ile iletişimi işlevsel bir yön içerir. Bu dönemde Filistin sorunundan ötürü ikili ilişkilerde kimi zaman tıkanma yaşanmakla beraber, taraflar arasındaki resmi diyalog daha da artmıştır. Filistin konusu, hala Katar'ın dış politikasında ağırlık taşımaktadır ve İsrail ile ilişkilerinde ana temadır. Riyad çizgisinden bağımsız, yumuşak güç unsurlarını kullanarak etkili bir bölgesel güç olma amacı taşıyan Katar, İsrail ile ilişkilere Filistin odaklı yaklaşarak bölgesel nüfuzunu artırmaya çalışmaktadır.

Hamas'ı siyasi ve mali açıdan destekleyen Katar, Filistin sorununda önemli rol oynamaktadır. İsrail de Katar'ı özellikle Gazze'de etkin bir aktör olarak görmektedir. Katar'ın hem İsrail'le hem de Hamas dâhil Filistinli aktörlerle işbirliğine dayalı ilişkileri bulunmaktadır (Brown ve Hamzawy, 2023: 5). Gazze konusunda İsrail ile Katar arasında büyüyen bir yakınlık bulunmaktadır (Eldar, 2018). Doha, Hamas ve Filistin yönetimi arasında arabuluculuk yaparak ve Tel Aviv ile düzenli siyasi diyalogu devam ettirerek İsrail açısından yararlı bir partner görevi görür (Dazi-Heni, 2020: 6). İki ülke arasında koordineli bir şekilde Gazze şeridine yardım götürülmesi ve diğer bazı alanlarda iş ilişkisi devam etmektedir (Guzansky, 2024: 246). Gazze'nin kalkındırılması konusunda taraflarla işbirliği kapsamında adımlar atmış, Katar Filistin'e en büyük mali ve insani yardım yapan ülke olarak öne çıkmıştır (Ereli, 2023: 19). Örneğin, 2020'de Katar aracılığında İsrail ve Hamas arasında ateşkes sağlandığı gibi Gazze'ye insani ve ekonomik yardım öngören anlaşma imzalanmıştır (Spyer, 2020). Dengeli yaklaşımı sayesinde Katar, İsrail ile normalleşmeyi benimsemeyen Filistinlilerin gözündeki imajını korumayı ve aynı zamanda Tel Aviv'le iyi, karşılıklı fayda sağlayan ilişkilerini sürdürmeyi başarmıştır (Guzansky, 2024: 246).

Umman, İsrail ile ilişkileri 2000'li yıllarda devam ettiren diğer bir KİK ülkesi olarak öne çıkar. Taraflar arasındaki resmi temaslar ve çeşitli alanlarda işbirliği bu dönemde artış göstermiştir. Umman da İsrail ile Filistinliler arasında arabuluculuk yapma konusunda öne çıkmaya çalışan ülkelerden biridir. 2018 yılı başında Umman Dışişleri Bakanı'nın Kudüs'teki El-Aksa Camii'ni ziyaretine karşılık, Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas Umman'a giderek arabuluculuk talebinde bulunmuştur (Reuters, 2018). Ardından Ekim 2018'de İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu, barış girişimlerini görüşmek üzere Maskat'a resmi ziyaret gerçekleştirmiştir (Dazi-Heni, 2020: 6). Kısa bir süre sonra İsrail Ulaştırma Bakanı Umman'da düzenlenen Uluslararası Ulaştırma Konferansı'na katılarak İsrail'i Ürdün üzerinden Körfez ülkelerine bağlayacak Barış Demir Yolu Projesini tanıtmıştır (Arnavut, 2018; Black, 2019: 29). Umman, Şubat 2023'te Suudi Arabistan'ın ardından İsrail uçaklarına hava sahasını açmıştır (Al Jazeera, 2023). Umman ve Katar, İsrail ile ilişkilerindeki sürekliliğe rağmen, Filistin'e bağlılıklarını korumuş, İsrail saldırganlığının arttığı bir dönemde Filistin halkına daha çok destek olmak için çaba göstermiştir. 2000'de İkinci İntifada karşısında Umman ve İsrail'in 2008 Dökme Kurşun Operasyonu karşısında da Katar, ülkesindeki İsrail temsilciliğini kapatmıştır (Guzansky, 2024: 242). Diğer taraftan Katar'ın Hamas ile bağlantısı kimi zaman İsrail-Katar arasındaki ilişkileri çıkmaza sokmaktadır. Katar Emiri'nin 2012'de Gazze'yi resmi ziyareti İsrail tarafından kınanmış, Katar'ın tüm Filistinlileri desteklemeyip Batı Şeria'daki meşru yönetime karşı Hamas'ın yanında yer aldığını savunmuştur (Black and Sherwood: 2012).

KİK ülkelerinin İsrail'e yönelik ortak siyasi yaklaşımının derinden değiştiğini gösteren en önemli işaret, BAE ile Bahreyn'in İsrail ile ilişkilerinin seyridir. 1990'lı yıllardaki mesafeli ilişkiler, yeni dönemde diplomatik tanımayla sonuçlanmıştır. İki ülkenin benimsediği yeni dış politika yaklaşımında, özellikle Arap Baharı sonrası bölgede artan İran nüfuzunun etkili olduğu görülmektedir. BAE ve Bahreyn, bu gelişmeye karşı İsrail ile her alanda yakınlaşmaya giderken 2020'de imzaladıkları İbrahim Anlaşmalarıyla Tel-Aviv'i diplomatik olarak tanımıştır. Günümüzde KİK'in Filistin sorununda ortak bir yaklaşıma sahip olmadığı, KİK üyelerinin dış politika hedeflerini Filistin çıkarlarının üstünde tuttuğu görülmektedir (Mohammed ve Ahmad, 2020: 490). Filistin sorunu çözüm bulmadan yapılan resmi tanıma, KİK ülkelerinin Filistin konusundan bağımsız bir İsrail politikası geliştirmeye başladıklarının göstergesi olmuştur. İsrail için diplomatik bir başarı sayılacakken, KİK ülkeleri arasındaki bölünmeyi ve Filistin sorununun KİK içindeki önceliğini zayıfladığını ortaya koymaktadır.

4. Diplomatik Tanınmaya Doğru: İbrahim Anlaşmaları

21. yüzyılda İsrail'in Orta Doğu ülkeleriyle siyasi ilişkilerinde daha belirgin bir yumuşama evresine geçilmiştir. Bu süreçte KİK üyeleri öne çıkmaktadır. KİK'in artık tek bir İsrail politikasından bahsetmek mümkün olmamakla beraber, üyelerin büyük çoğunluğu Tel Aviv ile iletişim kanalını açık tutmuştur. BAE ve Bahreyn ise İbrahim Anlaşmaları ile bölgede İsrail'i diplomatik olarak tanıyan ilk dört ülke içinde yer almıştır (Resnick, 2023: 102). ABD arabuluculuğunda 15 Eylül 2020'de, İsrail, BAE, Bahreyn, Fas ve Sudan'ın ABD'de imzaladığı İbrahim Anlaşmaları, imzacılar arasında barış ve normalleşmeyi kapsamaktadır (Zisser, 2023: 467; Guzansky, 2024: 243). İbrahim Anlaşmaları ile taraflar turizm, ticaret, kültürel bağlar gibi toplumlar arasındaki iletişimi artıran her alanda normalleşmeyi öngörmüştür (Zisser, 2023: 468). Böylece KİK ülkelerinin İsrail'i ortak tanımama stratejisi son bulmuştur. Anlaşmalar, birden hayat bulmamıştır; aksine 21. yüzyıla, özellikle Arap Baharı sonrası ortaya çıkan bölgesel gelişmelere karşı Basra Körfezi'nin iki ülkesinin bir reaksiyonu şeklinde görülmelidir. Tarihsel BAE-İran anlaşmazlığı ile Bahreyn-İran gerginliği, bu süreci hızlandıran en önemli unsurdur.

Bölgede istikrarsızlık yaratan radikal İslamcı gruplar ile İran'ın bölgesel faaliyetlerinin doğurduğu güvenlik kaygısı tarafları bir araya getirmiştir (Vakil ve Quilliam, 2023: 3). İbrahim Anlaşmaları, 2015 nükleer anlaşması sonrası Tahran'ın yarattığı zorluklara stratejik bir cevap olarak da algılanmaktadır (Faheema, 2023: 180). ABD'nin bölgesel liderlik konusunda isteksizliği, üç ülkenin İran'ı ulusal güvenliklerine karşı ortak tehdit olarak görmeleri ve Tahran destekli Hamas, Husi, Hizbullah vb. gruplardan tehdit algılamaları, yaklaşma dinamiklerini doğurmuştur (Guzansky, 2024: 243). BAE, İran ve siyasal İslam'a karşı İsrail'i ortak görüşleri paylaşan ve zorluklara karşı koyabilecek güçlü bir aktör olarak görmektedir (Rahman, 2021: 2). İsrail ile normalleşmeyi tetikleyen başka bir etken, iki emirliğin ABD ile ilişkileri ve ABD yönetiminden elde edecekleri siyasi ve askeri destektir (Guzansky, 2024: 244). Özellikle İran'dan daha doğrudan tehdit algılayan BAE ile Bahreyn'in bölgesel aktör Suudi Arabistan ve küresel güç ABD'ye bağımlıkları, İsrail ile ilişkilerini şekillendirmiştir. İki ülke, İsrail yanlısı ABD'nin bölgeye yönelik politikalarını istedikleri yönde etkileyebilmek adına ona paralel bir İsrail politikası izleme ihtiyacı duymaktadır

BAE-İsrail ilişkilerinde gizli iş birliğinden şeffaf bir anlaşmaya doğru yaşanan paradigma değişimi, başta ekonomik zorunluluklar, dış baskılar ve İran tehdidinde karşı BAE'nin benimsediği pragmatik dış politikanın ürünüdür. İsrail ile gizli ancak önemli bağlar kurulması, karşılıklı faydalar sağlamıştır. Bu örtülü etkileşimler sayesinde İsrail de Arap devletleri ve Filistinlilerle daha kapsamlı bir barış olasılığını artırmaya çalışmıştır (Schiff ve Kertcher, 2024: 187). Normalleşme süreci, 2004 yılında BAE'de yeni nesil liderlerin iktidara gelmesiyle başlamış ve 2010'da kabul edilen 2021 Vizyon Planı'yla yoğunlaşmıştır. Plan, askeri ittifak gibi sert güç unsurları yerine, uluslararası işbirliğini ve yumuşak gücü temel almaktadır (Traub vd., 2023: 63). BAE, 2010'lu yıllarla beraber İsrail'in Filistinlilerle barış antlaşması yapması durumunda İsrail ile ticari ilişkilere başlamaya hazır olduğunu duyurmuştur (Arabian Business, 2014). 2020 öncesinde iki ülke arasında askeri, ekonomik ve kültürel ilişkilerde artış görülmüş, bu amaçla karşılıklı ziyaretler gerçekleştirilmiştir.

İsrail'in BAE'nin ev sahipliği yaptığı Dünya Gelecek Enerji Zirvesi'ne katılması ve 2008'de kurulan BAE merkezli Uluslararası Yenilenebilir Enerji Ajansı'nda temsilcilik açması (Younes, 2015; Black, 2019: 12), BAE'nin 2011'de İsrail'den 300 milyon dolarlık teçhizat satın alması (Mohammed ve Ahmad, 2020: 490), iki taraf arasında askeri işbirliğini geliştirecek şekilde İsrail'in dâhil olduğu askeri tatbikatlarda BAE'nin yer almaya başlaması (Rabi ve Mueller, 2017: 591), 2018'de BAE'de düzenlenen 48. Dünya Jimnastik Şampiyonası'nda İsrail bayraklarının sergilenmesi ve İsrail ile BAE'nin de içinde olduğu kimi bölge ülkeleri arasında Barış Demir Yolu projesinin kabul edilmesi (Arnavut, 2018) yaklaşmayı ortaya koyan birkaç örnektir. Diplomatik tanımaya ilişkin karşılıklı açıklamalardan sonra, 13 Ağustos 2020'de BAE ile İsrail ilişkilerini normalleştirme üzerine uzlaşmıştır. 15 Eylül 2020'de tam normalleşme ve barış anlaşması (İbrahim Anlaşmaları Barış Antlaşması) ile de iki ülke resmen diplomatik ilişkilere başlamış ve her alanda işbirliğini kabul etmiştir (Abraham Accords Peace Agreement, 2020).

BAE, 24 Ocak 2021'de Tel Aviv'de büyükelçilik açma kararı almış (Deveci, 2021) ve Mart 2021'de ilk Tel Aviv büyükelçisi Mahmud Al Haca İsrail'e gitmiştir (Baysan, 2020). İsrail ve BAE hâlihazırda kültür, bilim, gıda güvenliği, su ve tıp alanlarında mutabakat zabitleri ve işbirliği anlaşmaları imzalamışlardır (Guzansky, 2024: 245). İbrahim Anlaşmaları sonrası BAE ile İsrail arasındaki ilişkilerde karşılıklı uçuşlar, limanların karşılıklı kullanımı, finansal işbirliğinin güçlendirilmesi, İsrail petrol hattının BAE'ye uzatılmasını öngören anlaşma, ABD Uluslararası Kalkınma Finans İşbirliği ile ortaklık noktasında bölgesel ekonomik kalkınma için 3 milyar dolarlık İbrahim Fonu'nun kurulması gibi ciddi ilerlemeler görülmüştür (Faheema, 2023: 182). 2021'de BAE menşeli Mubadala Petroleum, İsrail'in Tamar doğal gaz sahasında %22 hisse almıştır. 2022'de kozmetik, gıda, sağlık vb. birçok alanda ticaret mallarını gümrük vergilerinden muaf tutacak olan Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır (Rosenberg, 2023). İşbirliği eğitim alanına da taşınmış olup, 2021 itibarıyla öğrenci değişimi programları onaylamıştır (Yaseen, Muzaffar ve Tariq, 2023: 23). Yeni dönemde iki ülke, her alanda işbirliğini hayata geçirerek kazan-kazan stratejisi takip etmiştir.

13 Ağustos 2020'da İsrail ile BAE arasında imzalanan anlaşmayı tarihi bir adım olarak nitelendirerek destek vermesi, Bahreyn'in İsrail ile ilişkilerde Abu Dabi yönetimi ile paralel bir dış politika takip edeceğinin göstergesi olmuştur (AFP, 2020). Bahreyn'in İsrail ile ilişkilerini normalleştirmeye yönelik ilgisi, her şeyden önce ABD ile ilişkilerini güçlendirmek, İran tehdidi karşısında güvenliğini pekiştirmek ve ekonomisini güçlendirmek arzusunun kaynaklanmıştır (Guzansky, 2024: 245). Sünni azınlığın Şii çoğunluğu yönettiği Bahreyn, sahip olduğu etnik ve siyasi yapı dolayısıyla İran'dan en fazla tehdit algılayan KİK ülkelerinin başında gelmektedir. Doğal olarak Bahreyn ortak tehdit İran'a karşı İsrail'e daha yakın bir çizgide durmaktadır. Diğer taraftan küçük ülke olarak varlığının devamı için ABD gibi küresel güçler kadar Riyad gibi KİK'in büyük gücünün desteğinin devamı da önemlidir. Haliyle Riyad'ın İsrail ile devam eden olumlu ilişkileri de Bahreyn'in Tel Aviv yaklaşımını olumlu yönde etkilemiştir.

Bahreyn ile İsrail arasındaki diplomatik ilişkiler 2000'li yılların başında üst düzey yetkililerin uluslararası platformlarda bir araya gelmesiyle başlamıştır. İki ülke arasındaki güvenlik, istihbarat, ticari, kültürel gibi farklı alandaki işbirliği daha görünür hale gelmiştir. İlişkiler, 2005'te Bahreyn'in İsrail'i boykot yasasını kaldırması (Douzet vd., 2023: 1063), 2008'de bir Yahudi vatandaşını (ABD'ye) büyükelçi atayan ilk Arap ülkesi olması (Ynetnews, 2008), Bahreyn merkezli kültürel faaliyetlere İsrail'in katılımına izin vermesi, 2017'de Arap Birliği'nin İsrail'e yönelik ekonomik boykotuna son vermesi (Ibish, 2017; Tugend, 2017) gibi adımlarla daha da ilerlemiştir. İki ülke arasındaki yakınlaşma, yönetimin 2017'de Bahreyn'de düzenlenen FIFA Kongresi'ne İsrail'in katılımına izin vermesiyle kamuoyuna yansımıştır (AFP, 2020). Kısa bir süre sonra Bahreyn, 15 Eylül 2020'de İsrail ile barış antlaşması imzalayarak Tel Aviv'i resmi olarak tanıyan dördüncü devlet olmuştur. 2021 yılında karşılıklı elçiliklerin açılmasıyla diplomatik ilişkiler resmen başlamıştır. Anlaşma sonrasında taraflar arasında güvenlik, tarım, gıda, eğitim, enerji, turizm gibi farklı alanlarda işbirliği öngören anlaşmalar hayat bulmuştur.

BAE ile Bahreyn'in İsrail'i tanınması, iki ülkenin Filistin politikasını doğrudan etkilemiştir. Bahreyn resmi yetkilileri, anlaşma sonrasında Filistin davasına bağlılıklarının devam ettiğini; ancak artan İran tehdidi ve ABD'nin stratejik önemini hatırlatarak anlaşmanın ülke güvenliği ve ekonomik istikrarı açısından hayati olduğunu vurgulamıştır (Bowen, 2020). BAE de gelen eleştirileri yatıştırmak ve Tel Aviv'le ilişkilere meşruluk kazandırmak için İbrahim Anlaşmalarının İsrail'in Batı Şeria'da toprak ilhak politikasını engelleyeceğini, ilhak planının askıya alınmasının normalleşme için ön koşul olduğunu savunmuştur (Guzansky, 2024: 245). İki ülkenin kamuoyu hassasiyeti nedeniyle Filistin'den tamamen bağımsız bir İsrail dış politikası yürütmeleri kısa vade mümkün olmasa da Filistin'i İsrail karşısında önceleyen geleneksel politikalarını değiştirerek sorunun barışçıl çözümü, arabuluculuk ve olaylarda daha tarafsız davranma şeklindeki stratejiye ağırlık verdiği görülür.

Anlaşmanın ilişkileri normalleştirme ve İsrail'in Batı Şeria'daki ilhak politikasını sonlandırmasını öngörmesi dışında, Tel Aviv'in Filistin politikasına ciddi bir sınırlama getirmemesi, egemenlik, güvenlik, ekonomik büyüme gibi ulusal çıkarların 1967 Hartum Kararı'ndaki İsrail'i tanımama, barış

yapmama şeklindeki ortak Arap duruşuna öncelikle ortaya koymaktadır (Faheema, 2023: 166; Vakıl ve Quilliam, 2023: 4-5). Filistin konusunun Körfez ülkelerinin gündemindeki önemini azalması da İbrahim Anlaşmalarının doğmasını etkileyen faktörlerden biridir (Guzansky, 2024: 243). Anlaşma, İsrail'e ise bölgesel izolasyondan kurtulmanın ve nihayetinde bölgeyle bütünleşmenin kapısını açmaktadır (Vakıl ve Quilliam, 2023: 3). Keza Filistin politikasından ciddi bir taviz vermeden, Filistin sorunundan ayrı bir işbirliği ortamı elde etmek, İsrail için büyük bir diplomatik başarı ve politik zafer anlamı taşımaktadır (Mohammed ve Ahmad, 2020: 487). Anlaşmayla İsrail, Basra Körfezi ile Arap yarımadasına doğrudan geçiş hakkı elde etmiştir (Dazi-Heni, 2020: 2). BAE ile Bahreyn tarafından diplomatik tanınma, Tel Aviv'in bölgedeki gücünü, meşruiyetini artırarak güvenli yaşam alanı oluşturması açısından önem arz etmektedir.

Bu sürece diğer KİK ülkeleri Filistin davasına bağlılık temelinde yaklaşmış ve fakat hiçbiri imzacı iki devlete yönelik yaptırım yönünde karar almamıştır. MBS ABD baskısı altında İbrahim Anlaşmalarına karşı çıkmadığı gibi Bahreyn'i İsrail ile normalleşme konusunda teşvik etmiştir (Dazi-Heni, 2020: 4). İbrahim Anlaşmalarına Türkiye, İran ve Filistin tepki gösterirken, Umman ve Mısır destek vermiş, diğer Arap ülkelerinden ise ciddi bir tepki gelmemiştir (Yaseen vd., 2023: 23). Riyad, normalleşme adımının Filistin sorununa kalıcı barış noktasında katkı sunacağını savunmuştur (Akdoğan vd., 2021: 88). Suudi Kralı, anlaşmalara olumlu yaklaşmakla beraber, Filistin sorunu çözüme ulaşmadan İsrail ile normalleşme sürecini başlatmayacağını (Al Jazeera, 2020; Trigano, 2021: 4) ve 2002 Arap Barış Girişimi'ne bağlı kalacağını duyurmuştur (Arabnews, 2020). Suudi Arabistan, Filistin davasına bağlılık ile İbrahim Anlaşmalarına gittikçe artan uyumu arasında denge kurmayı hedefleyerek temkinli yaklaşmaktadır (Faheema, 2023: 189). Bölgesel liderlik hedefi ve Filistin konusundaki bölge kamuoyu hassasiyeti Riyad'ın kararını etkilemiştir.

Benzer şekilde Arap Barış Girişimi'ne sadık kaldığını ve İsrail ile Filistinliler arasında bir çözüm bulunmaması halinde anlaşmalara katılmayacağını ilan eden Katar (Guzansky, 2024: 246), İsrail ile diplomatik ilişkilerin kurulmasını Filistin devletinin kurulmasına bağlamıştır (Bahrain Mirror, 2022). Anlaşma karşısında Umman da Filistin devleti olmadan İsrail ile diplomatik ilişkiler kurmayacağını ifade etmiştir (Şalom, 2021). Umman, İsrail ile normalleşmenin bir koşulu olarak Arap Barış Girişimi'ni desteklediğini açıklamış olsa da pratikte Kudüs ve Maskat normal siyasi ilişkilerini sürdürmektedir (Guzansky, 2024: 247). Kuveyt ise İsrail'i tanımayarak her zaman Filistin halkının yanında olacağını (Çavuşoğlu, 2020: 30), İsrail ile herhangi bir yakınlaşmanın yalnızca Filistinlilerin onayıyla olacağını belirtmiştir (The Times of Israel, 2020). İbrahim Anlaşmaları, Filistin sorununu büyük oranda göz ardı etmesi (Dazi-Heni, 2020: 2) ve 2002 Arap Barış Girişimi'ne hiç yer vermemesi dolayısıyla, İsrail ile ilişkilerde KİK'in geleneksel duruşunda önemli bir sapma teşkil eder (Douzet vd., 2023: 1063). Anlaşma, KİK ülkelerinin tek bir politik blok olmadığını, İsrail'e yönelik birleşik politika benimsemediklerinin açık göstergesidir (Guzansky, 2024: 242). Böylece, BAE ile Bahreyn dışındaki KİK ülkelerinin İsrail ile normalleşme yaklaşımını Filistin'deki gelişmeler temelinde sürdüreceği görülmektedir. Ancak KİK ülkelerinin anlaşmaya yönelik tepkileri değerlendirildiğinde ise, İsrail ile yeni bir döneme girildiği, Tel Aviv yönetimine ilişkin bölgede genel bir yumuşamanın söz konusu olduğu ortaya çıkmaktadır. 2023 İsrail-Filistin çatışması, işte böyle bir konjonktürde patlak vermiştir.

5. 2023 İsrail-Filistin Çatışması

Hamas'a bağlı Kassam Tugayları ve diğer militanlar, 7 Ekim 2023 tarihinde hava, kara ve deniz yoluyla Gazze Şeridini aşarak İsrail'de El Aksa Tufanı adını verdikleri geniş çaplı saldırılar düzenlemiştir. İki yıldır gizlice eğitimden geçirilen yaklaşık 1000 kişinin görev aldığı bu saldırı, koordine dört kol üzerinden planlanmıştır. Önce Yahudilerin dini tatil gününe (Şabat) denk gelen cumartesi akşamı Gazze'den İsrail'e 3000 civarı roket atılmıştır. Eşzamanlı olarak yamaç paraşütlü militanlar sınırın öteki tarafına geçip güvenliği sağlamıştır. Buldozerler ve patlayıcılar aracılığıyla sınırdaki güvenlik duvarı delinerek motosikletli timler hızlıca yerleşkelere akın etmiştir. Üçüncü bir grup, İsrail ordusunun Güney Gazze'deki üssüne saldırarak merkezle iletişim olanaklarını kesmiş, böylece plan kesintisiz sürdürülebilmıştır. Dördüncü ekip ise ele geçirilen rehinelere Gazze'ye

kaçırmıştır. Çoğunluğu sivil olmak üzere 1200 kişinin öldürüldüğü ve 251 rehinenin ele geçirildiği bu şok edici operasyon, 1973 Yom Kippur Savaşı'ndan beri İsrail'e yönelik yapılmış en büyük saldırdır. Nitekim İsrail Savunma Güçleri (IDF)'nin sözcüsü Binbaşı Major Nir Dinar, 7 Ekim'i "İsrail'in 11 Eylül'ü" olarak tanımlamıştır (Nakhoul ve Saul, 2023). İsrail Hükümeti, Gazze'nin tamamen kuşatılması emriyle 24 saat içinde savaş ilan etmiş, havadan saldırıya ek olarak 27 Ekim'de kapsamlı bir kara operasyonu başlatmıştır. Rehinelere Filistinli mahkûmlarla değişimi ve Gazze'ye uluslararası yardım girmesi için yapılan geçici ateşkesler dışında, bir yılı aşkın süredir devam eden çatışmada Filistin nüfusunun %80'inin yerinden edildiği ve 40.000'den fazla ölüm olduğu tahmin edilmektedir. Hamas'ı tamamen yok etmek gibi güçlük ve belirsizlikler içeren bir amaç, zaman zaman çatışma bölgesindeki diğer ülkelere de sıçratmaktadır. 1 Nisan 2024'te IDF Suriye'nin başkenti Şam'daki İran Konsolosluğu'nu vurmuş, 13 Nisan'da İran ordusu İsrail topraklarına 300'e yakın insansız hava aracı ve roket fırlatmış, karşılığında 19 Nisan'da İsfahan ve Tebriz'deki askeri üslere kısıtlı bir hava saldırısı yapılmıştır. Hamas'ın siyasi lideri İsmail Haniye'nin, 31 Temmuz'da Tahran'da suikasta uğraması sonucu, iki ülke arası ilişkiler tekrar gerilmiştir (Center for Preventive Action, 2024). Ayrıca, İran destekli Hizbullah örgütü, çatışmanın başından beri sınır toprakları ve İsrail işgali altındaki Golan Tepelerine yönelik havadan saldırılar gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla, çatışma örgütün yoğunlaştığı Lübnan'a sığramıştır. IDF, örgütün lideri Hasan Nasrallah'ı 27 Eylül'de Lübnan'da öldürmüş ve 2300 kişinin öldüğü, 1,2 milyon kişinin yerinden edildiği ağır hava bombardımanın ardından 30 Eylül'de kara harekâtını başlatmıştır (BBC, 2024). Buna karşılık Irak'taki İran bağlantılı milisler ve Yemenli Husiler, bazı İsrail şehirleri ve Kızıldeniz'deki Amerikan askeri gemilerine yönelik havadan saldırılarda bulunmuştur. İsrail, Hizbullah'a yardımı engellemek amacıyla 24 Ekim'de Suriye'nin başkenti Şam'daki askeri noktaları vurmuştur (Center for Preventive Action, 2024). Sonuç olarak, İsrail Filistin'in dışında İran, Lübnan, Suriye, Yemen ve Irak'a yayılan bir alanda çatışma halindedir. Bu güncel durum, bölgedeki sosyopolitik ve sosyoekonomik istikrarsızlığı tetiklediği gibi, kullanılan orantısız güç dolayısıyla insani açıdan da toparlanması on yıllarca sürececek, çok ağır bir tablo yaratmaktadır.

Çatışma ve abluka, Gazze için büyük bir yıkımı beraberinde getirmiştir. Binaların neredeyse tamamı, ekili araziler ve yolların ise %68'i ağır bombardıman altında yok olmuştur. Şehirdeki 36 hastaneden sadece 17'si -tıbbi malzeme, temiz su ve yakıt eksikliği nedeniyle- kısmen işlevsel durumdadır. Binlerce kişinin sığınaklara yığılması, gıda, temizlik ve tedavi olanaklarının yetersizliğinden ötürü açlık ve salgın hastalıklar belirmiştir. Ayrıca, Batı Şeria'da İsrail ordusu 2000'den fazla Filistinlinin evini yıkmış, Yahudi yerleşmeciler ve askerler tarafından sivillere ve tarım alanlarına yönelik yüzlerce saldırı gerçekleştirilmiştir (Oxfam, 2024). Yayılarak süren çatışmada insanların yaşam alanlarının yok edilmesi, ibadethane, hastane, okul ve mülteci kamplarının dahi vurulması, ölenlerin büyük kısmının kadın ve çocuklar olması, başta Birleşmiş Milletler (BM) olmak üzere uluslararası kamuoyundan tepki çekmektedir. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri Volker Türk, sivil halk-savaşçı ayırımının gözetilmemesi ve sivil mülk ve altyapılarının tahrip edilmesi nedeniyle IDF'nin ve Filistinli silahlı grupların Uluslararası İnsancıl Hukuk'u ihlal ettiğini belirtmiştir. BM'nin temennisi, çatışmanın bir an önce bitmesi ve iki devletli bir çözümün faaliyete sokulmasıdır (Türk, 2024). KİK Genel Sekreteri Jasem Mohamed Albudaiwi de İsrail'in saldırgan politikalarla Filistin'de barış sürecini sekteye uğrattığını ve uluslararası hukuku ihlal ettiğini söylemiştir (SPA, 2023). Bu yıkıcı çatışmanın sonlandırılması ve yaşanan insani krize en kısa vadede çözüm üretilmesi, uluslararası toplumun önünde büyük bir görev olarak durmaktadır. KİK ülkeleri, bu bağlamda hem bölgesel etki kapasitesini artırmada tarihi bir fırsatla bütünleşmiş hem de İsrail'le ilişkileri geliştirmede büyük bir çelişki içinde kalmış gibi görünmektedir.

6. 2023 İsrail-Filistin Çatışmasında KİK Ülkeleri

Çatışma, KİK üyelerini, Filistin hassasiyetlerini kendi ulusal çıkarlarıyla dengelemek gibi zor bir görevle baş başa bırakmıştır. Filistin yanlısı ortak tutuma karşın, tek tek atılan adımlar KİK üyelerinin Filistin sorununu kendi ulusal hedeflerinden ayrı tutmaya başladıklarını göstermektedir. Öyle ki, çatışmada yaşanan insani drama rağmen, çoğunluğu ya İsrail ile ilişkileri devam ettirme ya da en

azından ileride normalleşme gidişatına engel olmayacak şekilde politika üretme yaklaşımını benimsemiştir.

Katar'ın iki yönlü bir jeopolitik yaklaşımı benimsediği söylenebilir. Katar, öncelikle Müslüman Kardeşlerle bağlantılı İslami grupları destekleyerek bölgesel rakipler olan Suudi Arabistan ve BAE'yi dengelemeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, Arap Baharı sürecinden beri Hamas'ın siyasi kanadına ev sahipliği yapmış ve 1,8 milyar doları aşkın finansal destek sağlamıştır. İkincisi, bu küçük Körfez ülkesi dış politikada kendini "bölgesel bir diplomat" olarak pazarlama ve Orta Doğu'nun çalkantılarından diplomasi aracılığıyla koruma stratejisi yürütmektedir. İsrail ile resmi ilişkiler kurulmamasına rağmen, ikili ilişkiler bu stratejiyle belirlenmiştir. Nitekim Doha, Hamas'ın 2006 seçimlerini kazanmasından itibaren, ABD, İsrail ve Hamas arasındaki iletişimi açık tutan kanal olagelmiş; 2015, 2018 ve 2021 yıllarında aktif arabuluculuk yapmıştır. 2023 çatışmalarında da aynı rolü üstlenen Katar yönetimi, 24 Kasım-1 Aralık 2023 tarihlerindeki görüşmelerde 7 günlük ateşkes ilan edilmesini ve 110 Yahudi rehine ile 240 Filistinli mahkûmun değişimini sağlamıştır (Mohammad, 2024). Ocak 2024'te ise, Fransa'nın da yardımıyla, çatışan tarafları rehinelere ve Gazze halkına insani yardımların ulaştırılması hususunda uzlaştırmıştır (Teran, 2024). Öte yandan, Katar yönetimi, Filistin'in açık destekçisi olmaya devam etmektedir. Öyle ki, Katar Emiri Sheikh Tamim, İsrail'i önceden planlı bir şekilde şiddet sarmalını Lübnan ve Batı Şeria'ya genişletmekle ve Gazze'de soykırım yapmakla suçlamıştır (Asmar, 2024). Çatışmanın sonlandırılması ve Filistin için avantajlı bir sonuca ulaşılması, Katar'ın bölgesel güvenlik endişelerini yatıştırıp, uluslararası pozisyonunu kuvvetlendirecektir. Haliyle ülkenin İsrail ile ilişkileri geliştirme niyeti görünmemekle birlikte, yumuşak güç olmaya yönelik dış politikasını sürdürmesi beklenebilir.

BAE, çatışmada ılımlaştırıcı bir etki yaratmaya çalışırken proaktif bir tutumla kendi bölgesel çıkarlarını koruma, büyük güçlerle ilişkilerini dengeleme ve Yemen, Sudan, Afrika Boynuzu ve Libya'ya uzanan yayılcı politikasını güçlendirmeyi amaçlamaktadır (Mohammad, 2024). Bu doğrultuda, özellikle BM düzeyinde Gazze'ye yardım sağlamak için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. BAE, 15 Aralık 2023'te BM'ye sunduğu taslak kararda acil ateşkes, rehinelere koşulsuz serbest bırakılması, Gazze'ye yardımların engelsiz girmesi ve sürecin BM gözetimine alınmasını talep etmiştir. Ancak, ABD'nin müdahaleleriyle metin dili yumuşatılmıştır. Çatışmada uluslararası insancıl hukuk kapsamındaki yükümlülükler hatırlatılırken, diğer yandan ateşkes ibaresi kaldırılmış ve insani yardımların sivillere aktarımının kolaylaştırılması vurgulanmıştır. Ayrıca, BM Genel Sekreteri'nden Gazze'ye Kıdemli İnsani ve Yeniden Yapılanma Koordinatörü ataması istenmiştir. 2720 Sayılı Karar, Güvenlik Konseyi'nde, ABD ve Rusya'nın yokluğunda, 13 oyla 22 Aralık'ta onaylanmıştır. BAE'nin BM Büyükelçisi Lana Zaki Nusseibeh, büyük bir insani yıkım içindeki Gazze üzerindeki 16 yıllık ablukayı aşmak ve iki devletli çözümü kurtarmak için acil eylem çağrısında bulunmuştur (UN, 2023). BM gibi yüksek profilli bir platformda Filistinlilerin haklarının desteklenmesi hem uluslararası görünürlük hem de Arap kamuoyundan gelen talepleri³ karşılamaya yönelik bir stratejidir.

Arka planda BAE, Filistin sorununu merkeze almakla birlikte, İsrail ile normalleşme sürecinden ayrı görme eğilimindedir (Faheema, 2023: 193). Çatışmanın iki ülke arasındaki yumuşama çizgisi ve ticari ilişkilere zarar vermeyeceği açıkça ifade edilmiştir (Ereli, 2023: 18). Nitekim ticaret mallarının %95'ini kapsayan Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması 1 Nisan 2023'te yürürlüğe girmiş, 2020'de 190 milyon dolar olan karşılıklı ticaret, bu sayede 3 milyar dolara çıkmıştır (Rosenberg, 2024). BAE, İsrail'in Orta Doğu'daki ikinci büyük ticari partneri olmasının yanında, 7 Ekim sonrası hala bir İsrail büyükelçisine ev sahipliği yapan tek Arap devletidir. İsrail ile kurulan işbirliği ve diyalogun, Filistinlilere yardımların daha kolay ulaşmasını sağladığı iddia edilmektedir (Rose ve Cornwell, 2024). İsrail Başkanı Isaac Herzog'un, 30 Kasım-12 Aralık 2023'te Dubai'de gerçekleştirilen 28.

³ 2023 Çatışması hakkındaki görüşleri ölçmek için 2023 sonlarında 16 Arap ülkesinde yapılan kapsamlı bir araştırma, Arap kamuoyunun İsrail'e verilen tepkilerden memnun olmadığını göstermiştir. Katılımcıların %67'lik çoğunluğu BAE'nin pozisyonunu kötü veya çok kötü olarak görürken, %20'si iyi veya çok iyi olduğunu söylemiştir. Bu oranlar Suudi Arabistan için %64'e %25, Katar için %33'e %51'dir. İsrail'le ilişkilerin ve normalleşmenin derhal kesilmesini savunanlar %36, İsrail'in tanınmasına karşı çıkanlar %89'dur. Filistin davasını bir Arap meselesi olarak görenlerin oranı ise 2022'de %76 iken, çatışmanın başlamasıyla %92'ye yükselmiştir (ACW, 2024).

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı'na katılımı ve burada BAE ve Katar'ın liderleriyle görüşmesi, çatışmanın ilişkileri sertleştirmede, ilişkilerde normalleşme çizgisinin devam ettiğini göstermektedir (Dewan, 2023). Aynı dönemde, İsrail menşeli akıllı taşımacılık şirketi Trucknet, İran destekli Husi militanlarının saldırılarına hedef olan Kızıldeniz yerine malların Dubai limanlarından Suudi Arabistan ve Ürdün üzerinden İsrail'in Hayfa limanı ve Mısır'a transferi için güvenli bir kara ticaret rotası kurmak üzere anlaşmaya varmıştır (Wrobel, 2023). Başka bir deyişle, BAE İsrail ile ticari ilişkileri sonlandırmadığı gibi, tersine kolaylaştırmak için alternatif yollar üretmektedir. İbrahim Anlaşmalarıyla varılan stratejik faydaları tehlikeye sokacak herhangi bir adım atılmaması, çatışmanın yarattığı olumsuz havaya rağmen ilişkilerin seyrinin çok ciddi bir sekteye uğramasına vesile olmuştur.

2023 Gazze çatışması, Suudi Arabistan için de zor bir süreç başlatmıştır. Bölgede tırmanan şiddet sarmalı, MBS'nin ekonomik hedeflerine ket vurmuş ve politika belirlemede baskı oluşturmuştur. Çeşitli bölgesel ve yerel gruplar, Riyad'ı Filistinlilere daha aktif şekilde destek olmaya çağırılmaktadır. Bu doğrultuda Kral Abdulaziz'in davetiyle 11 Kasım 2023'te Riyad'da düzenlenen ortak olağanüstü Arap ve İslam Zirvesi, İslam İşbirliği Teşkilatı ve Arap Devletleri Birliği'nin Devlet ve Hükümet Başkanlarını bir araya getirmiştir. Ortak bildirmede İsrail kınanırken, Filistin halkına acil yardım çağrısı yapılmıştır (OIC, 2023). Ancak, ortak bir yol haritası çıkartılamamıştır. Ayrıca, Riyad yönetimi zirveden bir heyetle birlikte BM Güvenlik Konseyi Daimî Üyeleri'ni ziyarette bulunarak ateşkes, daha fazla insani yardım ve bağımsız bir Filistin devleti için destek toplamaya çalışmıştır. Riyad, bu şekilde Filistin konusunda Arap-İslam dünyasının diplomatik lideri olarak öne çıksa da hem Filistin için faydalı bir sonuç elde edememiş hem de adımlarında İsrail ile ilişkileri gözeterek ilerlemiştir. Örneğin, Zirve'de İran'ın İsrail'i baskı altına almak için petrol ambargosu yapma önerisi, Suudiler tarafından bastırılmıştır (Bianco ve Lons, 2024).

Riyad'ın Filistin konusundaki hassasiyetini sürdürmekle birlikte, Hamas'ın Müslüman Kardeşlerin bir kolu olması nedeniyle daha az dayanışma gösterdiği, ulusal çıkarları öncelendiği görülmektedir. Bunun bir yansıması olarak çatışmanın daha ilk ayında, Riyad'da finans dünyasının önemli figürlerinin katıldığı yıllık Gelecek Yatırım Girişimi konferansı gerçekleştirilmiştir. Öte yandan, ABD ve Avrupa liderleri, Suudi Arabistan'ın Hamas sonrası Gazze'de yönetim ve yeniden yapılanmanın finansmanında öncü bir rol üstlenmesini istemektedir. Öyle ki, ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken, Gazze'de Suudilerin askeri ve idari personel sağlayacağı ortak bir Arap devletleri koalisyonu kurulmasını önermiştir. Lakin Riyad'ın böyle bir eğiliminin olmadığı açıktır (Gause III, 2023). Öncelikli olarak ABD'nin güvenlik şemsiyesi altında ülkesini ekonomik ve sosyal reformlarla modernleştirmek isteyen MBS, Ocak 2024'te Blinken'e Filistin devletinin kurulması şartıyla çatışma sonrası İsrail ile normalleşmenin hala mümkün olduğunu belirtmiştir. Bu talep ve ortak Arap yönetimi önerisi, Netanyahu tarafından da reddedilmiştir (Mohammad, 2024). Tüm KİK ülkelerinde olduğu gibi, Suudiler de ateşkes ve İsrail'in yeniden Gazze'ye saldırmayacağına dair bir garanti olmadan sorumluluk yüklenmek istememektedir.

Bahreyn, çatışma dinamiklerinde İsrail ile ilişkilerini korurken, kamuoyu tepkisini yönetmeye çalışan bir diğer ülke olarak belirmiştir. Ancak, bu çabada Bahreyn'in elindeki kaynakların daha az olduğu söylenebilir. ABD Deniz Kuvvetleri Beşinci Filosuna ev sahipliği yapan Bahreyn İran, BAE ve Suudi Arabistan gibi bölgesel güçler arasında denge kurmak ve ABD'ye uyumlu politika geliştirmek için İbrahim Anlaşmalarını imzalamıştır. Ülkenin İsrail ile yakınlaşma politikası daha büyük bir stratejik hamlenin parçası olduğu için, çatışmayla birlikte büyük bir değişim geçirmemiştir. Dış Politika konusunda yetki sahibi olmayan Bahreyn Parlamentosu, 2 Kasım 2023'te karşılıklı olarak büyükelçilerin Manama ve Tel Aviv'i terk ettiğini ve ekonomik ilişkilerin kesildiğini duyurmuştur. İsrail bu açıklamayı yalanlarken, Bahreyn Dışişleri Bakanlığı ise sadece diplomatik temsilcilerin çekildiğini doğrulamıştır. İçeride ise Filistin yanlısı geniş çaplı protestolara izin verilmiştir (Cornwell, 2023). İsrail karşıtı kamuoyunu yatıştırmayı amaçlayan bu tarz manevralar, yönetimin içinde bulunduğu sıkışmışlığı göstermektedir.

KİK üyeleriyle paralel bir şekilde Bahreyn yetkilileri de sık sık İsrail'i kınamış ve acil ateşkes, bölgeye daha fazla insani yardım ulaştırılması ve iki devletli bir çözüme varılması çağrısı yapmıştır. Bununla birlikte, arka planda işbirliğinin gelişerek sürdüğünü gösteren önemli bir gelişme, KİK içinde bir ilk olarak Şubat 2022'de İsrail ile Bahreyn arasında imzalanan güvenlik anlaşmasıdır (Reuters, 2022). Çatışan taraflara karşı sivrilmemek için, Bahreyn Velihaht Prens Salman bin Hamad bin Isa Al Khalifa, uluslararası güvenlik ve jeopolitik temalı 2023 IISS Manama Diyalogu'nda hem İsrail'i Gazze'ye yönelik hava harekâtı hem de Hamas'ı 7 Ekim Operasyonu için eleştirmiştir. Ayrıca Bahreyn, Kızıldeniz ve Aden Körfezi'nde İsrail'e bağlı gemilere yönelik Husi saldırılarını durdurmak için ABD liderliğinde 2023'ün sonlarında başlatılan çokuluslu deniz harekâtına katılan tek Arap devleti olmuştur (Cafiero, 2024). Ufukta İbrahim Anlaşmalarını iptal etmek veya normalleşmeyi geri sarmak gibi bir niyet görünmemektedir.

Umman'ın İsrail politikası, bir tarafta Filistin'e yönelik güçlü taban desteği ve Arap dünyasına bağımlılık, diğer tarafta ABD ve Birleşik Krallık ile olan yakın ilişkiler ve bölgesel istikrar arayışı arasında sıkışmış durumdadır. 2018'den beri KİK ülkelerinden gelen yardımlara muhtaç olan Umman, koronavirüs pandemisi ve Rusya-Ukrayna savaşı gibi krizlerin gıda ve yakıt fiyatlarına olumsuz etkisi nedeniyle ciddi ekonomik sorunlar yaşamaktadır (Mohammad, 2024). 2023 krizinin yarattığı bölgesel gerginlikle iyice tetiklenen bu durum, İsrail ile çok daha uzun yıllara dayanan bir ikili geçmişi olmasına rağmen, Arap komşularına paralel bir politika yürütmesini gerektirmektedir. Nitekim Umman Dışişleri Bakanı Seyyid Badr Hamad Al Busaidi, çatışmanın hemen başında uluslararası toplumu çatışmayı durdurmak için müdahaleye çağırarak, Gazze'de kasti olarak sivilleri hedef alan İsrail'in uluslararası hukuku ihlal ettiğini ve soykırım suçu işlediğini iddia etmiştir (Sabry, 2023). Çatışma, İsrail'e olan negatif tutum üzerinden ülkenin Batılı güçlerle olan ilişkilerini de test etmektedir. Umman topraklarında İngiliz ordusunun kullanımında olan ortak eğitim alanı, lojistik destek ve hava üssü bulunmaktadır. Birleşik Krallık ülkenin en büyük yatırımcısı iken, ABD ise temel silah tedarik merkezidir. Buna rağmen Umman yetkilileri, 7 Ekim saldırılarını resmi olarak kınamamış, Hamas'ı terör örgütü olarak görmemiş, taraflar arası diyalogu, Filistinlilerin kendini savunma hakkını ve iki devletli çözümü vurgulamış, ABD'nin BM Güvenlik Konseyi'nde ateşkes kararlarını veto etmesini eleştirmiştir (Gill, 2024). Maskat, KİK ülkeleri arasında İsrail ve müttefiklerine karşı en sert söylem örnekleriyle öne çıkmaktadır. Umman'ın İsrail ile diplomatik ilişkiler kurmak ve tam normalleşmeye geçmek için önce iki devletli çözümün sağlanması ısrarı devam etmektedir.

Son olarak Kuveyt, İsrail'e karşı Umman'la benzer bir çizgi çizmektedir. Kuveyt Dışişleri Bakanı Sheikh Salem Abdullah Al-Jaber Al-Sabah, 29 Ekim 2023'te "*Filistin meselesi, hiçbir belirsizlik olmaksızın, bizim ilk meselemizdir... Kuveyt hiçbir zaman yolundan sapmadı*" demiş ve İsrail'in Gazze'ye savunma değil, misilleme amaçlı bir savaş yürüttüğünü iddia etmiştir (Xinhua, 2023). Kuveyt Velihaht Prensi Şeyh Nevvaf El-Ahmed El-Cabir El-Sabah, birkaç gün sonra Ulusal Meclis'te yaptığı konuşmada Kuveyt'in Filistin sorununa yönelik kararlı tutumunu teyit ederek İsrail'in Filistinlilere yönelik saldırısını kınamış, derhal ateşkes ve insani yardımların girişine izin verilmesi çağrısı yapmıştır (Arab News, 2023). Kuveyt, BM platformlarında İsrail'in Filistin ve Lübnan'da işlediği insanlığa karşı suçlardan dolayı yargılanması ve 1967 sınırlarında bağımsız bir Filistin devletinin kurulması yönünde çalışma yapmaktadır (KUNA, 2024). Dolayısıyla, kısa vadede ikili ilişkilerde herhangi bir yumuşama olması beklenmemektedir.

7. Sonuç

Uzun yıllar KİK/KİK ülkeleri-İsrail ilişkileri Filistin meselesine bağlı kalmıştır. Filistin odaklı bir İsrail politikası izleyen KİK ülkeleri, Tel Aviv'i tanınamama şeklindeki Arap devletleri ortak Filistin duruşunu takip etmiştir. 1990'ların başından itibaren Filistin-İsrail barış görüşmeleri KİK ülkelere daha rahat hareket alanı sunmuştur. İsrail'le ilişkiler, ortak çıkar paydasında önce gizli ve düşük düzeyli, sonra kısmen aleni ancak temkinli, Filistin merkezli inişli-çıkışlı bir şekilde günümüze kadar devam etmiştir. 21. yüzyıla gelindiğinde ise politika değişikliği görülmüştür. Özellikle Orta Doğu'daki jeopolitik gelişmeler, KİK ülkelerinin Filistin hassasiyetiyle uyuşmayan, ulusal çıkarlarını

önceleyen bir dış politikaya yönelmelerini zorunlu kılmıştır. Irak ve İran'dan tehdit algılamaları, Arap Baharı ve devam eden bölgesel etkileri, Orta Doğu'daki istikrarsızlık ve çeşitli radikal gruplara karşı ABD'nin desteğini devam ettirme ihtiyacı, yönetici elitlerin kişisel eğilimleri, iki taraf arasındaki ortak çıkar ve kaygılar, KİK ülkeleri ile Tel Aviv'i aynı çizgiye taşımıştır.

Yeni dönemde taraflar arasındaki temaslar artmış, KİK ülkelerinin ortak İsrail politikası delinmiş, her ülke kendi politik hedef, ulusal çıkar ve güvenlik kaygısına dayalı bireysel bir İsrail politikasına yönelmiştir. Bir diğer gelişme, Basra'nın küçük ülkelerinin Filistin sorunu ile ulusal çıkarlarını ayırttırmaya, en azından ikisi arasında denge kurmaya özen göstermeye başlamasıdır. Filistin barış sürecinde ciddi bir ilerleme olmaksızın bölge ülkelerinin çoğunluğu İsrail ile iletişim kanallarını açık tutmuştur. 2020'li yıllara kadar tüm KİK üyeleri ile İsrail arasında diplomatik ilişkiler dışındaki alanlarda göreceli yoğunlukta işbirliği kendini göstermeye başlamıştır. İlişkiler, Filistin gölgesinden tamamen çıkamamış olmakla beraber, en yoğun krizlerde dahi kopmamış, bazı KİK üyeleri Filistin konusunda daha tarafsız davranmaya başlamıştır.

İsrail ile erken dönem ilişkileri başlatan Katar, Filistin barış sürecine katkı sunacak şekilde hem İsrail hem de Filistin'le temasta kalmıştır. Filistin davasından bağımsız bir İsrail-Kuveyt ilişkisine olumlu yaklaşıma da Kuveyt, dönemsel olarak özellikle ticari alanda Tel Aviv'le etkileşim içinde olmuştur. Umman, Filistin vurgusu yapmakla beraber, pratikte ilişkilerde ulusal çıkarını önceleyen politikaları sürdürmüştür. İsrail'e kapıyı kapatmayan ve karşılıklı temaslarını artıran Suudi Arabistan, bölgesel liderlik, kamuoyu baskısı gibi faktörlere bağlı olarak ilişkilerde Filistin odaklı yaklaşımı korumuştur. Bahreyn ve BAE ise İsrail'e mesafeli durdukları 1990'lı yılların aksine, yeni jeopolitik risklerle artan güvenlik kaygısına paralel olarak Tel-Aviv ile ilişkilerini revize etme ihtiyacı duymuştur. 2000'lerin başından itibaren İsrail'e daha yakın duran BAE ile Bahreyn, 2020'de diplomatik tanımayı sağlayan İbrahim Anlaşmalarını imzalayarak yeni bir dönemi aralamıştır. BAE ve Bahreyn'in başlattığı bu sürecin diğer KİK üyelerinin İsrail ile olan ilişkilerini de olumlu etkilemesi beklenmiştir. İbrahim Anlaşmaları, KİK'in ortak İsrail politikasının iyice zayıfladığının ve üyelerin artık açıkça ulusal çıkarlarını Filistin meselesine önceliklediklerinin somut bir göstergesidir.

İsrail'le yakınlaşmanın hızlandığı bu süreçte Tel Aviv ile KİK ülkeleri arasındaki ilişkileri doğrudan etkileyecek şekilde, 2023 İsrail-Filistin çatışması patlak vermiştir. 7 Ekim 2023'te Hamas'a bağlı güçlerin İsrail'e yönelik saldırısıyla başlayan çatışma, KİK-İsrail ilişkilerini doğrudan etkilemiştir. Ancak, çatışma ortamında Filistin yanlısı ortak tutuma karşı, tek tek atılan adımlar KİK üyelerinin Filistin sorununu kendi ulusal hedeflerinden ayrı tutmaya başladıklarını göstermektedir. Öyle ki, çatışmada yaşanan insani drama rağmen, çoğunluğu ya İsrail ile ilişkileri devam ettirme ya da en azından ileride normalleşme gidişatına engel olmayacak şekilde politika üretme yaklaşımını benimsemiştir.

Filistin-İsrail arasında arabulucu rolüyle öne çıkarak yumuşak gücünü ve Riyad karşısındaki pozisyonunu sağlamlaştırmaya çalışan Katar, Filistin'e yakın duruşuna rağmen çatışmada tarafları bir araya getiren aktif aktör olarak öne çıkmıştır. İsrail'i tanıyan BAE de söylemsel düzeyde Filistin'in yanında yer almış ve sorunun BM gözetiminde çözümü için uluslararası girişimlerde bulunmuştur. Lakin bu adımlarında İsrail ve ABD'nin tepkisini gözetme ihtiyacı duymuş ve İsrail ile diplomatik ilişkileri sürdürmüştür. Riyad, bölgesel liderlik hedefiyle Filistin meselesinin lider ülkesi konumunu koruyacak şekilde Arap devletlerini, bölgesel ve küresel oluşumları harekete geçirmeye çalışmış, iki devletli çözüme vurguya devam etmiş; ancak Hamas karşıtlığı dolayısıyla ABD ile müttefiki İsrail'i baskı altında tutacak politikardan kaçınmıştır. İçerde ciddi Şii bir muhalefeti barındıran Bahreyn, kriz karşısında BAE kadar bağımsız bir İsrail politikası takip edememiş, İsrail'i kınama ve elçileri karşılıklı geri çekme ve Filistin yanlısı söylem ile Filistin hassasiyeti yüksek kamuoyunun tepkisini hafifletmeye çalışmıştır. Diğer taraftan, Tel Aviv'in güvenliğini sağlamaya yönelik operasyonlarda yer alarak İsrail-Filistin sorununda dengiyi sürdürmeye özen göstermiştir. Çatışma karşısında İsrail'e karşı daha sert duruş sergileyen Umman, yaşadığı ekonomik sorunlar, ABD ve İngiltere'ye olan bağımlılığı yüzünden barış sürecine vurgu dışında somut politikalar üretememektedir. Filistin'i

ulusal mesele olarak nitelendiren Kuveyt de Tel Aviv'i kınama, İsrail'in uluslararası yargılanması, Filistin devletinin hayata geçirilmesi söylemleriyle geleneksel politikasını devam ettirmiştir.

Tüm KİK üyeleri, iki devletli çözüm, ateşkes ve insani yardım çağrısı, uluslararası toplumu harekete geçirme şeklindeki ortak söylem ve eylemleri dışında İsrail'i barışa zorlayacak somut adımlar noktasında yetersiz kalmıştır. Sonuçta, bölge ülkelerinin Filistin meselesinden ayrı ve öncelikli ulusal çıkar ve hedeflerinin olduğu ortaya çıkmaktadır. Güncel çatışma, İsrail-KİK ülkeleri ilişkilerinde yavaşlamaya yol açmakla beraber, mevcut temasların devam edeceği, Filistin'deki olumlu ya da olumsuz gelişmelerin ilişkilerde yalnızca hızlandırıcı ya da yavaşlatıcı etki yaratacağı ve tek bir İsrail/KİK ülkeleri politikasının zayıfladığı gözlenmektedir.

Kaynakça

Abraham Accords Peace Agreement, Treaty of Peace, Diplomatic Relations and Full Normalization Between the United Arab Emirates and the State of Israel (2020, 15 Eylül). *Trump White House Archives*: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/abraham-accords-peace-agreement-treaty-of-peace-diplomatic-relations-and-full-normalization-between-the-united-arab-emirates-and-the-state-of-israel/> adresinden alındı

ACW (2024, 8 Şubat). *Arab Public Opinion About Israel's War on Gaza*. Arab Center Washington DC: <https://arabcenterdc.org/resource/arab-public-opinion-about-israels-war-on-gaza/#:~:text=Respondents%20were%20also%20asked%20to,was%20good%20or%20very%20good.> adresinden alındı

AFP (2020, 11 Eylül). *Peace Deal Brings Once Secret Israel-Bahrain Contacts into the Open*. *The Times of Israel*: <https://www.timesofisrael.com/normalization-agreement-brings-once-secret-israel-bahrain-contacts-into-the-open/> adresinden alındı

Akdoğan, İ., Uğuş, M., ve Yılmaz, M. M. (2021). Gerçekliğin Yeniden İnşası: Arap-İsrail Normalleşmesinin Orta Doğu Basınında Çerçevesi. *Türkiye Orta Doğu Çalışmaları Dergisi*, 8(1), 75–119

Al Jazeera (2020, 26 Ağustos). *Bahrain Rejects US Push to Normalize Relations with Israel*: <https://www.aljazeera.com/news/2020/8/26/bahrain-rejects-us-push-to-normalise-relations-with-israel> adresinden alındı

Al Jazeera (2023, Şubat 23). *Oman Joins Saudi in Opening Its Airspace for Israeli Carriers*. Al Jazeera : <https://www.aljazeera.com/news/2023/2/23/oman-joins-saudi-in-opening-its-airspace-for-israeli-carriers> adresinden alındı

Arab News (2020, 20 Ağustos). *Foreign Minister: Saudi Arabia Is Committed to Arab Peace Plan*: <https://www.arabnews.com/node/1721706/saudi-arabia> adresinden alındı

Arab News (2023, Ekim 31). *Kuwait Crown Prince Condemns Israeli Aggression on Gaza, Calls for Ceasefire*. Arab News: <https://www.arabnews.com/node/2400526/middle-east> adresinden alındı

Arabian Business (2014, 19 Ocak). *Kuwait Boycotts UAE Energy Event over Israeli Presence*: <https://www.arabianbusiness.com/politics-economics/kuwait-boycotts-uae-energy-event-over-israeli-presence-535234> adresinden alındı

Arnavut, A. (2018, 15 Kasım). *İsrail'in Hayfa'dan Dubai'ye Uzanan Demir Yolu Projesi*. AA: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilin-hayfadan-dubaiye-uzanan-demir-yolu-projesi-/1312115> adresinden alındı

Asmar, A. (2024, 15 Ekim). *Qatar's Emir Accuses Israel of Expanding Mideast Aggression for 'Pre-Planned Agenda'*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/qatar-s-emir-accuses-israel-of-expanding-mideast-aggression-for-pre-planned-agenda-/3362463#> adresinden alındı

- Bahrain Mirror (2022, 10 Haziran). *Israelis to Be Allowed into Qatar for World Cup, Officials Say*: <http://bahrainmirror.com/en/news/61639.html> adresinden alındı
- Barakat, S. (2018, 14 Kasım). *Normalising Relations with Israel Will Not Benefit Gulf States*. Al Jazeera: <https://www.aljazeera.com/opinions/2018/11/14/normalising-relations-with-israel-will-not-benefit-gulf-states> adresinden alındı
- Baysan, V. (2020). İbrahim Anlaşmaları, Körfez Ülkeleri ile İsrail Arasındaki Gerçek Barış Anlaşması. *Kriter*, 5(50): <https://kriterdergi.com/dis-politika/ibrahim-anlasmalari-korfez-ulkeleri-ile-israil-arasindaki-gercek-baris-anlasmasi-midir> adresinden alındı
- BBC (2024, 17 ekim). *Israel-Hezbollah Conflict in Maps: Where Is Fighting Happening in Lebanon?* BBC: <https://www.bbc.com/news/articles/c9vp7dg3ml1o> adresinden alındı
- Bianco, C., ve Lons, C. (2024, 12 Ocak). *National Interests and Regional Turmoil: The Gulf States' View on Gaza and the Red Sea*. The European Council on Foreign Relations: <https://ecfr.eu/article/national-interests-and-regional-turmoil-the-gulf-states-view-on-gaza-and-the-red-sea/> adresinden alındı
- Black, I. (2019). *Just Below the Surface: Israel, the Arab Gulf States and the Limits of Cooperation*. LSE Middle East Centre Report. London School of Economics and Political Science: <https://www.lse.ac.uk/middle-east-centre> adresinden alındı
- Black, I., ve Sherwood, H. (2012, 23 Ekim). *Qatari Emir's Visit to Gaza Is A Boost for Hamas*. *The Guardian*: <https://www.theguardian.com/world/2012/oct/23/qatari-emir-welcome-gaza-visit> adresinden alındı
- Bowen, J. (2020, 15 Eylül). *Israel's Peace Agreements with Bahrain and UAE: What Does It Mean for the Middle East?* *BBC News*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54157292> adresinden alındı
- Brown, N. J., ve Hamzawy, A. (2023). *Arab Peace Initiative II: How Arab Leadership Could Design A Peace Plan in Israel and Palestine* (Working Paper). Carnegie Endowment for International Peace: <https://carnegieendowment.org/2023/11/17/arab-peace-initiative-ii-how-arab-leadership-could-design-peace-plan-in-israel-and-palestine-pub-91047> adresinden alındı
- Cafiero, G. (2019, 7 Ocak). *Kuwait Breaks from GCC on Warming up to Israel*. *Al-Monitor*: <https://www.al-monitor.com/originals/2019/01/kuwait-break-gcc-warming-israel-palestine-saudi-trump.html#ixzz8RnTVt66a> adresinden alındı
- Cafiero, G. (2024, 5 Eylül). *Gaza War Creates Dilemmas for Bahrain's Leadership*. Middle East Council on Global Affairs: https://mecouncil.org/blog_posts/gaza-war-creates-dilemmas-for-bahrains-leadership/ adresinden alındı
- Center for Preventive Action. (2024, 6 Ekim). *Israeli-Palestinian Conflict*. Council on Foreign Relations: <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/israeli-palestinian-conflict> adresinden alındı
- Cornwell, A. (2023, 24 Kasım). *Bahrain Seeks to Balance Anger over Gaza with Ties to Israel, US*. Reuters: <https://www.reuters.com/world/middle-east/bahrain-seeks-balance-anger-over-gaza-with-ties-israel-us-2023-11-24/> adresinden alındı
- Çavuşoğlu, E. (2022). Körfez Ülkeleri ve Filistin: Güçlü Tarihsel Bağlar Temelinde Körfez Siyaseti. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 15–33.
- Dağ, A. (2019). Körfez Ülkeleri ve İsrail Arasındaki Derin İlişkiler. *Umran*, Kasım, 42–45.
- Daoudi, M. S., ve Dajani, A. (2009). The Arab Peace Initiative, Lost in the Translation. *CrossCurrents*, 59(4), 532–539.

- Dazi-Heni, F. (2020). *The Gulf States and Israel After the Ibrahim Accords*. Arab Reform Initiative. Paris.
- Deveci, M. (2021, 1 Mart). *BAE'nin İlk Tel Aviv Büyükelçisi İsrail'e Ulaştı*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/baenin-ilk-tel-aviv-buyukelcisi-israile-ulasti/2160440> adresinden alındı
- Devrim, M. (2023). The Road to Normalization: The Importance of the United Arab Emirates' Neoliberal Foreign Policy in the Normalization with Israel, 2004–2020. *Digest Middle East Studies*, 32, 60–78.
- Dewan, A. (2023, 2 Aralık). *No-Shows and Walkouts as Israel-Hamas War Looms over Crucial Climate Talks*. CNN: <https://edition.cnn.com/2023/12/02/climate/cop28-israel-hamas-war-talks-climate-intl/index.html> adresinden alındı
- Douzet, F., Petiniaud, L., Salamatian, K., ve Samaan, J.-L. (2023). Digital Routes and Borders in the Middle East: The Geopolitical Underpinnings of Internet Connectivity. *Territory, Politics, Governance*, 11(6), 1059–1080. <https://doi.org/10.1080/21622671.2023.2132345>
- Eldar, S. (2018, 11 Ekim). *How Gaza Brings Israel, Qatar Closer*. Al-Monitor: <https://www.al-monitor.com/originals/2018/10/israel-qatar-iran-hamas-avigdor-liberman-jason-greenblatt.html> adresinden alındı
- Ereli, G. (2023). Çatışmasızlığın Tesisi ve Körfez Uluslararası İlişkilerinde İsrail-Filistin Merkezli Gelişmelerin Tahlili. *Orta Doğu Analiz*, 14(12), 16–19.
- Faheema, N. (2023). Shifting Politics between Muslim States and Israel: From the Khartoum Declaration to the Abraham Accords. *Muslim Politics Review*, Vol. 2(2), 163-207.
- Feierstein, G. M., ve Guzansky, Y. (2022). *Two Years on: What Is the State of the Abraham Accords?* Middle East Institute: <https://www.mei.edu/publications/two-years-what-state-abraham-accords> adresinden alındı
- Fuller, G. E. (2002). The Saudi Peace Plan: How Serious. *Middle East Policy Council*, 9(2), 27-30. <https://doi.org/10.1111/1475-4967.00053>
- Gause III, F. (2023, 7 Kasım). *What the War in Gaza Means for Saudi Arabia? Israeli-Saudi Normalization Is on Hold but Not off the Table*. Foreign Affairs: <https://www.foreignaffairs.com/middle-east/what-war-gaza-israel-means-saudi-arabia> adresinden alındı
- Gill, J. (2024, 6 Mart). *Gaza, Yemen and the Red Sea: Why Omanis Are Turning Against the West*. Middle East Eye: <https://www.middleeasteye.net/opinion/gaza-yemen-and-red-sea-why-omanis-are-turning-against-west> adresinden alındı
- Guzansky, Y. (2024). Israel and the Gulf States. J. Peters ve R. G. Pinfold (Eds.), *Israel and the Middle East* içinde (242-254). Routledge
- Henderson, S. (2015, 14 Ekim). *Israel-GCC Ties Twenty-Five Years After the First Gulf War*. The Washington Institute: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/israel-gcc-ties-twenty-five-years-after-first-gulf-war> adresinden alındı
- Ibish, H. (2017, 2 Kasım). *Why Bahrain Is Leading Gulf Arab Outreach to Israel*. The Arab Gulf States Institute in Washington: <https://agsiw.org/bahrain-leading-gulf-arab-outreach-israel/> adresinden alındı
- Jewish Telegraphic Agency (1994, 28 Aralık). *Back from Historic Visit to Oman, Rabin Expresses Hope for Formal Ties*: <https://www.jta.org/archive/back-from-historic-visit-to-oman-rabin-expresses-hope-for-formal-ties> adresinden alındı

- Kechichian, J. A. (1995). *Oman: A Unique Foreign Policy Produces A Key Player in Middle Eastern and Global Diplomacy* (Research brief RB-2501). RAND Corporation: https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB2501.html adresinden alındı
- KUNA (2024, 22 Ekim). *Kuwait Demands Holding Israel Accountable for Crimes in Palestine, Lebanon*. Kuwait News Agency: <https://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=3189940&language=en#> adresinden alındı
- Melman, Y. (2020, 25 Kasım). *What Does the Not-So-Secret Meeting between Netanyahu and MBS Mean?* *Middle East Eye*: <https://www.middleeasteye.net/news/israel-saudi-arabia-netanyahu-mbs-secret-meeting-meaning> adresinden alındı
- Middle East Monitor (2019, 21 Ocak). *Official: Kuwait Has No Intention to Normalise Relations with Israel*: <https://www.middleeastmonitor.com/20190121-official-kuwait-has-no-intention-to-normalise-relations-with-israel/> adresinden alındı
- Mohammad, T. (2024, 15 Ocak). *What Gulf States Want in Gaza*. *Foreign Affairs*: <https://foreignpolicy.com/2024/01/15/israel-gaza-gulf-proxy-war-qatar-uae-saudi-arabia-day-after/> adresinden alındı
- Muhammad, Z. Y., ve Tariq, M. K. (2023). Impacts of Saudi-Israel Relations on the Middle East: An Analysis. *Journal of Political Studies*, 30(1), 17–27
- Nakhoul, S., ve Saul, J. (2023, 10 Ekim). *How Hamas Duped Israel as It Planned Devastating Attack*. Reuters: <https://www.reuters.com/world/middle-east/how-israel-was-duped-hamas-planned-devastating-assault-2023-10-08/> adresinden alındı
- Neubauer, S. (2017). Israel, A Strategic Partner for the UAE? *Indrastra Global*, 1-3: <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-54765-7> adresinden alındı
- OIC (2023, 13 Kasım). *Joint Arab and Islamic Summit Concludes and Demands End to Israeli Aggression, Breaking of Israeli Siege on the Gaza Strip and Prosecution of Israel for its Crimes*. Organization of Islamic Cooperation: https://www.oic-oci.org/topic/?t_id=39923&vet_ref=26755&language=en adresinden alındı
- Olalekan Mohammed, M., ve Ahmad, A. A. (2020). Israel Palestine Conflict: Implications of the Political Dynamics in the GCC. *International Journal of Research and Innovation in Social Science*, 4(12), 485-493.
- Orkaby, A. (2015, 13 Mart). *Rivals with Benefits: Israel and Saudi Arabia's Secret History of Cooperation*. *Foreign Affairs*: <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2015-03-13/rivals-benefits> adresinden alındı
- Oxfam (2024, Eylül 30). *More Women and Children Killed in Gaza by Israeli Military than Any Other Recent Conflict in A Single Year – Oxfam*. Oxfam International: <https://www.oxfam.org/en/press-releases/more-women-and-children-killed-gaza-israeli-military-any-other-recent-conflict> adresinden alındı
- Rabi, U., ve Mueller, C. (2017). The Gulf Arab States and Israel Since 1967: from 'No Negotiation' to Tacit Cooperation. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 44(4), 576–592. <https://doi.org/10.1080/13530194.2017.1335538>
- Rahman, O. H. (2021). *The Emergence of GCC-Israel Relations in A Changing Middle East (Policy Note)*. Brookings Doha Center, Brookings Institution, Qatar
- Resnick, U. (2023). Israel in the Middle East: A Burgeoning "Crescent of Stability." *Vestnik of Saint Petersburg University. International Relations*, 16(2), 102–116. <https://doi.org/10.21638/spbu06.2023.201>

- Reuters (2018, 26 Ekim). *Israeli PM Netanyahu Makes Rare Visit to Oman*. Reuters: [https://www.reuters.com/article/idUSKCN1N01VI/#,~,text=JERUSALEM%20\(Reuters\)%20%2D%20Israeli%20Prime,said%20after%20he%20returned%20home](https://www.reuters.com/article/idUSKCN1N01VI/#,~,text=JERUSALEM%20(Reuters)%20%2D%20Israeli%20Prime,said%20after%20he%20returned%20home) adresinden alındı
- Reuters (2022, 3 Şubat). *Israel Defence Minister Signs Security Agreement with Bahrain*. Reuters: <https://www.reuters.com/world/middle-east/israel-defence-minister-visits-us-navy-base-bahrain-2022-02-03/> adresinden alındı
- Rifkind, G. (2008). *The Arab Peace Initiative, Why Now? One Year on From Annapolis – The Need for a Regional Frame for Negotiations*. Oxford Research Group
- Rose, E., ve Cornwell, A. (2024, 8 Mayıs). *Gaza War Cools Israel's Once Red-Hot Business Ties with UAE*. Reuters: <https://www.reuters.com/world/middle-east/gaza-war-cools-israels-once-red-hot-business-ties-with-uae-2024-05-08/> adresinden alındı
- Rosenberg, D. E. (2024, 19 Nisan). *Why Arab States Haven't Broken with Israel*. Foreign Affairs: <https://foreignpolicy.com/2024/04/19/arab-states-israel-iran-attack-saudi-arabia-jordan-uae/> adresinden alındı
- Sabry, M. (2023, 31 Ekim). *Oman Demands Independent Investigation of Israeli Attacks on Gaza*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/oman-demands-independent-investigation-of-israeli-attacks-on-gaza/3039020> adresinden alındı
- Schiff, A., ve Kertcher, C. (2024). *Silent Alliances and Shifting Tides: Unveiling the Hidden Pathways to Resolving Interstate Rivalries – the UAE-Israel Case*. *International Journal of Conflict Management*, 35(1), s. 174-191.
- SPA (2023, 18 Ekim). *GCC Secretary General Condemns Israeli Occupation Forces' Bombing of Al-Ahli Baptist Hospital in Gaza*. Saudi Press Agency: <https://www.spa.gov.sa/en/N1981772> adresinden alındı
- Spyer, J. (2020, 10 Eylül). *Israel and Qatar Have An Unlikely Partnership for Dealing with Gaza*. *The Jerusalem Post*: <https://www.jpost.com/arab-israeli-conflict/israel-and-qatar-have-an-unlikely-partnership-for-dealing-with-gaza-641878> adresinden alındı
- Şahin, G., ve Güzel, S. (2021). Orta Doğu Güvenliğinde Yeni Açılımlar ve İbrahim Antlaşması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 34, 15–28. <https://doi.org/10.21638/spbu06.2023.201>
- Şalom (2021, 7 Ekim). *İsrail, "Umman İbrahim Anlaşmalarına Katılmaya Yakın"*. Şalom: <https://www.salom.com.tr/haber/119958/israil-umman-ibrahim-anlasmalarina-katilmaya-yakin> adresinden alındı
- Teran, A. (2024, Mayıs 15). *Handling Israel-Hamas War Mediation: The Role of Qatar*. Universidad de Navarra: <https://www.unav.edu/web/global-affairs/handling-israel-hamas-war-mediation-the-role-of-qatar> adresinden alındı
- Times of Israel (2020, 16 Ağustos). *Kuwait Says It'll Be 'Late to Normalize' with Israel, Will Stand by Palestinians*. Times of Israel: <https://www.timesofisrael.com/kuwaiti-officials-reject-israel-normalization-reaffirm-support-for-palestinians/> adresinden alındı
- Traub, D., Cohen, R. A., ve Kertcher, C. (2023). *The Road to Normalization: The Importance of the United Arab Emirates' Neoliberal Foreign Policy in the Normalization with Israel, 2004-2020*. *Digest Middle East Studies*, 32, 60–78
- Trigano, S. (2021). *The Ibrahim Accords, Contrasting Reflections* (Mideast Security and Policy Studies No. 188. Begin-Sadat Center for Strategic Studies, Bar-Ilan University, Israel

- Tugend, T. (2017, 17 Eylül). *Bahrain King Denounces Arab Boycott of Israel, Says Countrymen May Visit*. The Jerusalem Post: <https://www.jpost.com/middle-east/bahrain-king-denounces-arab-boycott-of-israel-says-countrymen-may-visit-505308> adresinden alındı
- Türk, V. (2024, 15 Ağustos). *Statement by Volker Türk, UN High Commissioner for Human Rights*. Birleşmiş Milletler: <https://www.un.org/unispal/document/gaza-40000deaths-turk-ohchr-15aug24/> adresinden alındı
- Udasin, S. (2014, 19 Ocak). *Israel Shrugs off Kuwaiti Boycott, Joins Arab States, Iran at Abu Dhabi Conference*. The Jerusalem Post: <https://www.jpost.com/national-news/kuwait-boycotts-abu-dhabi-energy-conference-attended-by-zionist-regime-338624> adresinden alındı
- Ulrichsen, K. C. (2016). *Israel and the Arab Gulf States: Drivers and Directions of Change*. Baker Institute for Public Policy, Rice University: <https://www.bakerinstitute.org/research/israel-and-arab-gulf-states-drivers-and-directions-change> adresinden alındı
- UN (2023, 22 Aralık). *Security Council Adopts Key Resolution on Gaza Crisis; Russia, US Abstain*. United Nations: <https://news.un.org/en/story/2023/12/1145022> adresinden alındı
- Vakil, S., ve Quilliam, N. (2023). *The Ibrahim Accords and Israel-UAE Normalization* (Research Paper). Middle East and North Africa Programme, Chatham House, London
- Wrobel, S. (2023, 27 Aralık). *Israel Logistics Startup Forges Overland Trade Route to Bypass Houthi Red Sea Crisis*. The Times of Israel: <https://www.timesofisrael.com/israel-logistics-startup-forges-overland-trade-route-to-bypass-houthi-red-sea-crisis/> adresinden alındı
- Yaman, D., ve Yiğittepe, L. (2023). *Israel Gulf Expansion Within Regional Security Complex Theory: The Effect of the Ibrahim Accords on the Power Balances in the Region*. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 25(45), 879–901. <https://doi.org/10.1234/ksd.2023.045879>
- Ynetnews (2008, 29 Mayıs). *Bahrain's King Appoints Jewish Woman as Ambassador to Washington*. Ynet News: <https://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3549682,00.html> adresinden alındı
- Younes, A. (2015, 27 Kasım). *Israel to Open Office for Renewable Energy in Abu Dhabi*. *Al Jazeera*: <https://www.aljazeera.com/news/2015/11/27/israel-to-open-office-for-renewable-energy-in-abu-dhabi> adresinden alındı
- Xinhua (2023, 30 Ekim). *Kuwait Not to Normalize Ties with Israel Unless Palestinian Issue Solved: FM*. Xinhua: <https://english.news.cn/20231030/356095ef623a4271b1ae29dcf3d7b067/c.html> adresinden alındı
- Zisser, E. (2023). *Israel in the Middle East 75 Years on*. *Israel Affairs*, 29(3), 459–472. <https://doi.org/10.1080/13537121.2023.2206209>

THE EFFECT OF THE 2023 ISRAEL-PALESTINE CONFLICT ON GCC COUNTRIES-ISRAEL RELATIONS

Extended Abstract

Aim: The article aims to examine the impact of the 2023 Israeli-Palestinian conflict on Israeli-GCC relations. With this purpose, firstly, the historical evolution of Israeli-GCC relations within the framework of the Palestinian issue was analysed while change trends and milestones were carefully determined. Secondly, the ongoing conflict and how it shaped the politics of GCC countries towards Israel were evaluated.

Method(s): The qualitative research method was applied. In this context, secondary data sources such as books, articles, analyses on the subject, news sources that discussed the GCC countries' policies towards Israel were investigated. The discourses of the leaders of the related countries were interpreted. Discourse and action analysis was selected as the research method. The relations were analysed on the basis of developments on the Palestine issue through literature review on the subject, current news, contacts and cooperation cases between the GCC countries and Israel, as well as actions and discourses of the parties in the 2023 Israel-Palestine conflict.

Findings: The relations between Israel and the GCC countries have been shaped by their Palestinian policy for many years. GCC members followed the common Arab policy of not accepting the existence of Israel and the strategy of not recognizing Tel Aviv. The relations, which were frozen on the basis of loyalty to the Palestinian cause, began to show limited development in the 1990s due to the Oslo Peace Process between Palestine and Israel. While the GCC's common Israel policy protected, especially the commercial relations between the two parties continued, although often secretly. During this period, Oman and Qatar initiated commercial interactions with Tel Aviv through the Israeli commercial offices opened in their countries. However, the Palestinian issue kept being decisive in bilateral relations. The GCC countries began changing their attitude from the beginning of the 21st century onwards. Some regional developments that have increased the security concerns of the GCC countries, and the actions of some actors who are trying to shape the region in line with their interests, have caused the small countries of the Persian Gulf to change their policies towards Israel. Especially the 2003 Iraq War, the 2010 Arab Spring and its regional effects were the two important breaking points that led to the increase in Iran's regional power, which triggered the GCC's perception of threat. Moreover, radical groups and global actors, such as the US, have been the determining factors of Israel-GCC relations. During this period, Kuwait, Oman, Saudi Arabia and Qatar continued their communication with Israel outside the diplomatic field, but they did not fully develop a Tel Aviv policy that ignored Palestinian sensitivities. Bahrain and the UAE, on the other hand, turned to relations with Israel, particularly in the period after 2010, in order to respond to their foreign policy goals and security concerns. They have clearly stated their intention to cooperate with Israel in all areas with the 2020 Abraham Accords. The new Israeli-Palestinian conflict, which began when Hamas forces attacked on Israel in October 2023, has strained GCC-Israeli relations again. All GCC members have emphasized the necessity of a ceasefire between the parties, call for humanitarian aid, peaceful solution to the problem by international organizations, and two-state solution. Qatar have stepped forward as mediator between the warring parties. Kuwait and Oman have condemned Israel in harsher terms. Bahrain has withdrawn its ambassador. Riyadh has focused on diplomatic steps to maintain its leadership position on the Palestinian issue. Finally, the UAE has maintained official relations with Israel despite its pro-Palestinian rhetoric.

Conclusion: Historically, the Palestinian issue has been one of the fundamental paradigms determining the relations of the GCC countries with Israel. The GCC's common Israel policy, which was based on loyalty to the Palestinian cause, began to change in the 1990s. Despite the "non-recognition of Israel" strategy, relations continued at first secretly and at a low level, later partially

openly but cautiously, on the basis of common interests. In the 2000s, a significant portion of the members has abandoned the organisational position and prioritized their national interests over the Palestinian cause. Thus, the GCC countries-Israel relations accelerated, become more open and have entered a new and positive period shaped by a pragmatic foreign policy that is partially independent of the Palestinian issue. The continuation of communication between the parties after the 2023 Conflict and the absence of serious sanctions on Israel show that conflict context will only temporarily slow down the positive policies of the GCC countries towards Israel, that the dialogue will continue and that in the long term, it will be possible for the parties to reach a mutual diplomatic recognition.
